

2598

6 Yur Str

ДЛЯ ДЕТЕЙ

художества советской
литература коми
ЖУРНАЛ

1934

№11-12

1913

НЖ Коми
1-1

U D A R N I K

XUDOZESTVOA SƏVETSKƏJ LİTƏRATURA
K O M I Z U R N A L

LEZƏNB VKP(Б) ОК-Іән
KULTURA da LƏNİNİZM
PROPAGANDA ŞEKTOR
da SSP-Іән KOMI PRAV-
LƏNİJE

Г.П.Б. в ЛНГР
Ц. 1935 г.
АКТ № 9

№ 11—12

NOJABR—DƏKABR 1934VO

У Д А Р Н И К

ЖУРНАЛ СОВЕТСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ
КОМИТЕРАТУРЫ

Орган сектора культуры
и пропаганды ленинизма
Коми ОК ВКП (б) и Коми
правления ССП

№ 11—12

НОЯБРЬ—ДЕКАБРЬ 1934 ГОДА

1896—1934

Praviṭelstvennəj juər

Ḍekabr 1 lunə, 16 ɕas 30 minutʙn, Ḍeņingradʙn, Ḍeņingradsa Səvet kerkaʙn (vaz Smolnəjʙn) mortviʙs kiromʙs, kodəs mədədəma raboɕəj klasslən vragʙs, kuli VKP(ḅ) Centralnəj da Ḍeņingradskəj komiṭetsa ʂekretar da SSSR CIK prezidiumsə sʂen ŒERGEJ MIRONOVIĀ KIROV jort.

Ignatjevna

Višt

Vəskrešennā lunā, rūtja dorьs, kerkajas kostəd da veknīdik čuklədlan uličasasəd voslalis kətčəkə partorg — Mikuseva Jelena. Vo sajas-nin siļə uzalə tani, a velavn taja tujjasas vek-na ez vermь. Daj abu i dīvə. Šavmunəma šikt posnīdik kutkirt-čam kerkajasnas da vešig dumьstnəd on vermь,—pozə oz kьzkə nəsta zuzьdzьka suvtədavnь najəs. Əti kerka on azzь, kodi med sulalis ətmoza, ətvestьn. Əti vizədə lunvьlə, məd—asvьvьlə, əti-kə taz, məd—esiz, ətilən vanьs pьkšəma mədly štenas. Sorti-kosti gьlavləmaəs pьvšanjas, gьlvьs-jas, ambarjas. I stavšə siļəs kьəma po-čəsjasən, čegjaššəm uličasasən, tujjasən.

No kьz-nə verman povnītн sēs kueam-kə əti tuj. Munan-munan veknīdik uličasəd da zurašan karta əzəsə, vьttə setčə-i pьr-nь kolə, livə počəsə. Kьeovtan livə vuzan da, vara ulič volas i vara vošə.

Bьzd trakt tujьs kьeovtlis ьliti, šikt gəgər, vьttə polis pьrнь šiktas, polis voš-nь taja šo voza zug tujjasas, čegjašəm uličasas, počəsjasas, jərjasas.

Partorg Mikuseva Jelena, skər da još šinjasa, ar komьna nьvava ez-nin vizəd tujjas vьlə, munis veštasaləmən. Bьd voš-kovьn sьbь loi vuznь vьl počəs. Sь vəs-na siļə skəralis torja jona.

„Mьjla siļə koris menə gortas?—Zeləd-čəmən dumajtis Mikuseva Jelena da vьl-pəv zillis kazьtьstнь Ignat Annaəs, kodi kьmьnkə lun saļьn, sobraņņə vərьn, kor stav jəzьs-nin razədčisнь, siļə kolčcis sь dinə da vьttə polig tьrji, livə mьza pьrьš vokə vizədlьvləmən kutis vištavlnь əti-mədtor jьbьs. Sēsša pəputtə moz suьstis.

„—Volь me ordə, Jelena Vašiljevna... Tajə vəkrešennanas me, vьxodnəjala da, gortьn loa... Vidly mijanəs, gəštīt... Volannьd?”

„—Vola“—kьzkə ačьs petis seki Jelena-lən, ez dumьst, a talun luntьr kajiččə: „Mьjla i kəsьbьšis?! Əd seni-zə-nin vəli tьdalə, mьj ez prəsta kor, a kutə kueamkə guša məvpjas“?!

Jelena zilis kazьtьstнь Ignat Annakəd jītčəm stav vunləm sərpašjassə i kutisнь kьptavnь juras əti-mədьš padjalanəzьk

məvpjas. So, siļə sulalə kolhoz sobraņņə-jas vьlьn, a smol šə i šinjasьs čəla mьjkə dumajtəнь aššьs, gušaəs. Una tor azzьlis Jelena aslas puan nemnas. Siļə tədə: ta-čəm šinjassьs kolə viččьsнь, kolə kutнь tədvnьlьn, nє vunədнь ətik zduk kezlə. Ez-əməj siļə kolan voə zavoditьlь petkəd-nь jəzсə kolhozьsьs? Ez-əməj siļə šetly pervoјja sьədčəmsə?

„Ek te, šlapa!“—vidis aššə partorg Mikuseva Jelena. „Nє vunədнь, nє vunədнь, sulin, a tədan on-nə mьjkə sь jьbьs, kь-mьnьs-nə azzьlin tavo gozəm čəznas, zil-lin en mьjkə tədmavnь?“

Ez, nīnəm ez təd Jelena matəzьksə Ignat Anna jьbьs, oməla i azzьvlis vešig kolan vo vərəs. Sьbьs əni ukərajtis aššə. Əd mьjda-na nєlučkijasьd uzad, mьjda šəkьd torjasьd. I Jelena vozьn vara suvtьlvьlis sobraņņəjas vьlьn azzьvləm, Ignat Annalən smol šəd šinjasьs. „Siz-kə čəvolisнь najə sobraņņəjas vьlьn, ez ə vokьn kənkə, gušən kištнь jəz pəvsə lok šornijassə? Mьj mogьš koris siļəs talun? Ez-ə sьmo-gьš-zə, medьm gəštītədнь, kozinavnь, seš-ša zonnas kьkьnь asladoras? Dumajtə, kənkə, vaz „načalnikjas“ vozьn moz-zə... Gəštītədas-da, kozinalas-da—torja „miləšt“ perjas. A sešša pozas-nin bergədlьnь, jəjtədlьnь?.. Vizədlam!!“

Ignat Anna kerka dorьn Jelena suvtьst-lis, vətis čuzəm vьvьsьs skəraləmsə, sešša čьskis turunə kokšьs najtсə daj pьris.

Ignat Anna, ar nєlamьn vīta, pєlkьnik nьvava viččьs siļəs labičьn pukaləmən. Sь vьlьn vəli paškьd, miča šera sarapan, vьgərtəma vəzdorsə ləz satinən da jezьd plaņel kovtəa. Juršьs torьda sьnaləma da molədəma. Jelena-lь kazitčis siļə zev to-mən. Mьjən pьris—jur nolkьmьn bergə-dčis panьd, a Annalən smol šəd šinjasьs ulisa ləstьstisнь, siļə suvtis panьd da nūmjaləmən, kьvjassə nьlaləmən kutis suavnь:

— Jelena... Vašiljevna... lok, lok... kəs-jьsис-da, meša, oz-zə ьlədlь... a pola-nin vəli, dьr en lok-da... pərcčьš prəjdit pь-dias...

Jelena mьjkə smonitьstis voča da gəgər

vizədələmən kutis pərçəsn̄. Sijə ez verm̄ kutn̄ as̄s̄s̄ çujm̄əms̄ə: „Bittə ɤz̄d praznik v̄l̄n... vot i div̄ə... Vizədtə, kueəma pelkədc̄əmaəş da m̄şkaşəmaəş... A me jəȳd i plattətə eg putm̄ vezn̄, kolizə kət orts̄əsaçn̄s̄ petkədl̄n̄. So əd, sijə k̄z̄ radl̄ə... bittə çeri k̄j̄s̄ təna v̄j̄tigən“.

A Anna v̄li eəktalə-ñin:

— Sasuk! Pukt̄ saməvarsə... Vaşuk! Somla p̄rav gəvəçə...
P̄dl̄n̄ v̄li nəsta-na s̄əstəm da gaza. Zoz̄s̄ kavala-kod jez̄d. Ştenjas̄n̄ əsalən̄ s̄əvetsk̄əj̄ kart̄inaj̄as da voz̄djas̄lən portret̄jas̄.—Stalin şeral̄s̄ çuzəma matros̄jas̄ p̄əvs̄n̄, L̄enin sulalə iz̄jən v̄olsaləm, sond̄la mu v̄l̄n, Maksim Gorkijl̄ən çitk̄irtçəm, şeral̄s̄ çuzəms̄. „Zavid̄d boştas... əd taəmj̄assə me-na eg azz̄v, a sijə-ñin korşəma... Gəgərvoa, gəgərvoa... Tər̄t-na, so-i, laskaləma.. Med̄m doverijə per̄j̄n̄... e-e-e, da j̄ əvrazj̄assə, so, boştaləma“...

Ignat Anna varova vetl̄ədlis ətarşən da mədarə, korşis p̄zan. K̄z̄kə torja əkuratn̄əja k̄skis sunduk̄s̄ jez̄d p̄zan dəra, paşkədis k̄knan kinas da sl̄vgis p̄zan v̄l̄. Səşsa kutis vajavn̄ taştij̄as, paçjas, tərəkaj̄as.

— Dumajta-da, m̄jla, meşa, oz lok ta-d̄ra... k̄s̄j̄s̄is-da-əd, oz-zə ɤdl̄n̄... Bara, meşa uz̄jas̄d, k̄nkə, əd̄l̄it̄isn̄... Səşsa p̄rin-da, şinməj̄l̄ oz esk̄s̄s̄... Pet̄r Ənə gət̄r volis əntaj-da, povzədc̄ə, k̄tçə-kə-pə şikts̄əvetl̄ən munis...
Jelena sulalis m̄skən da vizədis kart̄inaj̄as v̄l̄. Anna kazalis sijəs, mat̄s̄t̄is da mal̄stis kinas kart̄inasə.

— Tajəs nəvazən karə leçç̄li-da vaji. Divujtca aç̄m... Laskali tajəjas̄əs, səşsa m̄j og azz̄ kerkās̄, stav̄s̄ bittə avu as̄las mestaas... Stav̄sə loi putk̄l̄n̄, vezn̄.—Anna l̄və p̄r̄s̄ k̄əovtis şinnas gəgər̄s̄, səşsa lovz̄stis: —no m̄jnə, me... bl̄li taj zik̄əz... Mat̄s̄t̄çəj̄ p̄zan verdas Jelena Vaşiljevna... pukşaj̄... ñinəm eşkə eg verm̄ ləşədn̄s̄-da... M̄j em-kət... pukşaj̄...

Jelena bergədc̄is da nəvələn petis ñm̄s̄. P̄zanv̄nt̄r v̄li s̄əvtəma v̄d̄pələs şojansə. V̄jən jizəm pirəgjas, səçənjas, vanjəm sangaj̄as—kartupel̄a, p̄za, r̄şka, p̄kruskaj̄as, taştij̄as—m̄j̄s̄ ez v̄v sen!?

Jelena lən şinjas̄s̄ şav̄munin̄ vazən-ñin azz̄v̄l̄təm, viçç̄stəm una pələs v̄las. A məv̄nas kur̄da şerəktis: „no zavoditçə t̄dalə... əni, səşsa, ponalə kutas eəkt̄n̄ şojn̄... Janzim veşig..., no m̄j keran...
tajəs i kolə v̄li viçç̄sn̄... a erdədn̄ v̄t, ek-i jəz-zə, m̄j v̄l̄, vara, vitə-a...
Şojaj̄, şojaj̄... suzədc̄əj̄ pirəgşə... sangasə-da... soç̄stəma taj eşkə da... en div̄itaj̄... m̄j em-əd, stav̄s̄ as̄lam... askiən per̄jəm.
— Da me-əməj̄ ətnam? Nəkod tajnə gəştjas̄d avu? Jelena vizədlis Anna v̄l̄, sijə ñimkodən t̄r̄əm şinjas̄as i p̄ervoj̄s̄ mədarə dum̄stis: „da z̄v̄l̄-v̄l̄ə-kə praznik s̄yl̄-a... kueəm dol̄d çuzəms̄ i gəştitədə z̄v̄l̄s̄... m̄j-nə me azz̄v̄li sobran̄n̄əjas v̄v̄s̄s̄ da m̄j-nə me çajtli?“
— P̄ervoj te, a mi askostad uditam-na... me-əd vazən-ñin kəsja şornit̄n̄ tekəd, səm̄n ez-na-taj udajçç̄v-a... polan vot m̄j̄şkə—Anna m̄za p̄r̄s̄ ñumdis.
„So, taj, k̄əovtə-ñin...“ — məv̄p̄stis Jelena da tər̄va, bittə skər̄s̄, zavodit̄is şojn̄.
Əti məd v̄r̄şa vezl̄aşisn̄ şojanjas, Jelena çokədc̄əmən viçç̄sis, k̄şən m̄j zavoditas, a Anna, bittə-i vunədis m̄j j̄l̄s̄ şornit̄n̄s̄, ətarə səm̄n eəktə.
— So, səşsa, çez r̄ş... radejtan-kə—i Jelena lən vomdorjas̄s̄ v̄z̄isn̄ „çəz r̄ş!“ m̄jla ñimkod̄s̄ k̄rtis? İçət d̄r̄şən-na koləma, a m̄jkəd jitçəma? M̄jnə kaz̄t̄stis taj̄ k̄v̄j̄s̄? M̄jla ɤk̄nit̄is vir̄s̄ Jelena lən şələmas?

Jelena r̄p̄r̄ moz azzə: ɤz̄d lun̄n̄ bittə, voz̄ as̄l̄n̄ çuksalə mam̄s̄ p̄vsə, melia vaskədə pel̄as: „Jel̄uk çəz r̄ş şojn̄, çəz r̄ş!? İçət n̄v̄lən onm̄s̄-na loktə, avu-na çəçç̄an-kad, no şinl̄s̄jas̄ p̄r̄s̄ azzə: vaţ-mam̄s̄, ḡr̄s̄ çoj-vok̄s̄ pukalən̄ p̄zan sajn̄ i stav̄n̄slən çuzəm v̄las kueəmkə dol̄bd̄lun i şorn̄is̄ kueəmkə as̄l̄s̄-pələs. I vara k̄lə mam̄l̄s̄ meli k̄vj̄j̄assə: „çəz r̄ş şojn̄, çəz r̄ş“.
Jelena as̄l̄s̄ tədtəg k̄skis taştisə n̄r̄ulas da v̄l̄ d̄r̄ vizədis kol̄kviz k̄n̄ v̄las. „M̄jkəd jitçəma tajə, m̄jkəd?“ Səşsa patk̄rtis pañnas. Jez̄d da zum̄d r̄ş kusək̄jas putk̄l̄çisn̄ t̄ralan paç j̄l̄n̄.
Sijəs pələdis kurəg moz melia çuksalan gələs̄s̄ Ignat Annalən.
— Şojaj̄, şojaj̄, radejtann̄d-kə... Jesəna em da j̄, şojaj̄...
Jelena puktis pañsə da vezşəm gələs̄ən ñuzədc̄is Ignatjevnalən:
— Viştav veşk̄da, Anna Ignatjevna... m̄j tenad talun... İmeniča te?
— Avu...
— Çuzan lun?
— Avu...
— M̄j-nə səşsa, m̄j kuza praznik̄s̄ tajə, m̄jla korin menə?
Ignat Anna lovz̄stis, radlan ḡv̄əg v̄v̄-

6

зэртис çузэм вьвтис, smol şэд şinjasъ ulisa læstьstisнъ.

— Menam mæskəj nevazən kukanaşis... i me vazən-nin kəsja tenə korlьnъ... da vek-na poli... a şorņitнъ zev okota, zev okota... Janzim menьm koļan voşaşьd, Jelena Vaşiljevna... me tenə piņala, a te vek burən, koran, ələdan: „en pet kolhozъd, en pet“... Şələmsərej, kьmьnkə atə sulizə-nin vomgorulьn. Oləm menьm şetis kolhozьd, oləm sud! Sь kuza-i tajə prazņikъs, sь kuza-i te menam gəştal.. Sijə menьm mæstə şetis, ŋantə şetis, pətəs, jugьd oləm vajis. Tavo menam 225 uzlun ŋin... 84 pud ŋaņ voə, 9 pud kapusta, 40 pud kartupeļ... Sь mьndaъs-əd muzik dьrji ez vənlъ... Vizəd, so, çeladъs, battəm çeladъs vьdməнь kueəməş... sudъs menam...

Jelənalən vek skəra vizədan şinjasъ pyr jonzьka tьrisнъ kueəmkə azьtəm ruən da loinъ zev nevьdəş. Mьj sijə azьə?... Mьj kьlə tajə noriņik da ŋimkodən tьrəm gələşъs? Mьj tьdalə smol şəd da ulisa læstalan şinjasъs? Mьj vištalə tajə çukьrəş, no əteəe-i tom çuzəməş?

Ətik duk kezlə eg vermьv vunədльnъ ŋajəs... vek poli, vek vəli şinvozьnъ... mьj

loə nakəd? A əni ez lo sijə poləməs. Vizəd kueəməş vьdməнь... Vazən-nin kazьtьla nalъ, meşa məs kukanaşas da gəş-titнъ korlam sijəs... So-i udajçcis... Şoj, Jelena Vaşiljevna, çəz rьssə, şoj... Sь kuza-i prazņikъs... So læmja læzsə vidлъ, turipuvja kişel, so jajeşņica... so, jəv koləkə, pəzəma, kəzьd—melia kurgis Ignatjevna da vizədis ulisa læstalan şinjasən.

Kor vər petis Mikuseva Jelena Ignat Anna ordъş—vəli zev-nin şor. Kьmərjas kostəd kьvtis gəgrəs təlъs. Zugşəm tujjasəd, çuklədlan uličjasəd munis Mikuseva Jelena, no ŋəti ez skərav, a ŋumjalis. Kazitçə, sijə ez-i kazavлъ poeəşjassə.

„Ek te şlapa!“—Bara vidis aşşə partorg Mikuseva Jelena da joşa şeralis əntaja məvpjassə. „Mьjkə taj dumьstças! Kən-nə vugьlьd vəli tejad? Sijə vələm zьvльvələ gəştitнъ korə, jukъsнъ ŋimkodnas, a te dumajtan... kueəmkə „gu-u-şa məvpjas“... Əd kolə-zə-nin gəgərvonъ, mьjla vermas kornъ əni gortas çestnəj kolhozņica... „Da, da... kolə kotьrtнъ ьzьd prazņik, stav kolhozņikjassə, stav şiktъs çukərtнъ... Loə sijə kolhozņəj çomər!“

Rytja purjas

Sondisə zəvisn̄
 K̄m̄ar̄lən jurjas
 Kuz vadorsa beregəs
 K̄s̄adis r̄t.
 No orjəvtəg ju kuza
 Zurtən̄ purjas.
 Me l̄dda... no una zev,
 Torklaşə l̄d.

Viz purjaslən vən̄s
 Oz dum̄st̄č̄ ovn̄;
 Eə v̄tt̄kə kylalə
 Kuz beregdor.
 A va kuza bereglan
 Nuzalə šorn̄i...
 I šyləm...
 I šeram...
 I gudəklən gor.

R̄ȳ k̄v̄t̄dlaŋ Ezvās
 Purjassə nuə
 I gazədc̄ig, š̄lygt̄y
 Šogsə oz təd;
 Zik t̄rəma rem̄d̄s
 Lajkjalən sumən,
 A kolana juər
 Mem viz̄v̄ oz šet.

Me k̄v̄z̄ša...
 K̄j̄ədə viz̄v̄l̄s̄ š̄jas
 I v̄l̄p̄əv̄ r̄ȳ malalə
 Kavala tor,
 Kən aŋk̄eən kiššəma
 Š̄pasa višer,
 Kən zevšəma radejtəm
 Okaligsor.

Ek, v̄tt̄-kə tər̄t̄ na
 Vələma stav̄s,
 A z̄v̄l̄v̄l̄as m̄s sajn̄
 Koləma vo.
 Me dumajti—d̄ȳ-na
 Oz bergədc̄̄ gaz̄s,
 I azz̄šl̄əm—dumajti
 D̄ȳ na oz lo.

A tər̄t̄, zik vič̄č̄st̄g
 Voəma juər—
 Mem vajəma gizədtor
 Sumkaa mort.

Sen aŋk̄eən kiššəma
 Š̄pasa čutjas,
 Sen zevšəma radejtəm
 Okaligsor.

Me l̄ddi,
 M̄j̄ tuvsovja velədc̄əm estis.
 I skolə voləm̄s
 Arəz oz šur.
 No sojt̄č̄amsə
 Musə̄s ŋeuna vestis—
 I kəs̄j̄šis Kotlasəz
 Vajəd̄n pur.

A talun so orjəvtəg
 Zurtən̄ purjas,
 Me tədə, m̄j̄ sen kən̄kə
 Radejtan p̄v̄,
 Kod k̄v̄t̄igən kəs̄j̄šis
 Šet̄n̄ mem juər
 Da š̄v̄n̄ med tədə mem
 Gor š̄lank̄v̄.

So medvərja jugər-ŋin
 Rem̄d̄n̄ s̄li
 So reḡd-ŋin vadorsə
 Ševrədas voj,
 A sin dinti purjas
 Vek munən̄ k̄v̄t̄d,
 A purjaslən zurtəm̄s
 Vekna oz or.

Me k̄v̄z̄ša...
 K̄j̄ədə viz̄v̄l̄s̄ š̄jas,
 R̄ȳ, k̄t̄č̄əz zev l̄b̄šaŋ
 Gor š̄lank̄v̄—
 K̄z̄ sarizva sodəm—
 Oz paškav, oz v̄n̄šav.
 Sek beregšaŋ purjaslən
 Toj̄sta p̄z.

Me veškəda p̄z̄sə
 Gor š̄l̄m̄l̄s̄ paŋd̄,—
 Kən šinjaslən r̄b̄s,
 Kən morəslən p̄m̄...
 A ŋed̄r̄m̄s̄ š̄ləm̄s̄
 Orəmən laŋtə
 I vomdor məd vomdor̄s̄
 N̄ek̄z oz m̄n̄.

Mam

Novella

Vəli sələn ətik pi da ez lo. Voz asylə, kor kozuvjas-na ez vurnь pьdəstəm jenezьs, munis gortьsьs. Munis, medьm gaskə nətçəđ ne volьnь. A mam kolis ətnasən, dьr sulalis paç vom dorьn da kvzis, kьzi kerka sajjastl, zurtan kok sьən, pьs munis kьtçəkə gəgərvotəm inə, kьzi kьlə vuzis sor pos vomən da kotərən kajis çoj jьlə.

Mam şəkьda ьslovzis:

— Ok, Vaşuk, Vaşuk!..

Kueəm miça vəli tajə niьmьs. Dona, miça Vaşuk, aslas Vaşuk, kodəs asşьs şinjassə mozьs vizis mam, vaşs vosəm vərьn. Sijə vəli suda pi, sьlən şəd şinjasa da şəd jurşijasa Vaşukьs. Kьkьs zavoditlis vəjnь da kьknanьsşə leptisnь, kьkьs vişlis da kьknanьsşə burdis.

Ninəm sijəs ez voştlyv: ni va, ni vişəm.

A əni mam kolis ətnasən. Səmyн sara-jьn svaçkakьlis lьjşis paşlak da paç ulьn sarəđçis sьr—tdalə, kos korəşjasən vor-səçis.

Vəli voz-na, no un ez lok.

Paçə vi şujigən əsin ulьn kьlis una kok sь da kilçə əzəşə kutisnь jigəđçьnь.

Pьzan dorьs paççər serəgə kotərtis kaп, mam kьş pesjas dorə votəz razalisnь via sartasjas.

Jigəđçьnь kutisnь jonzьka.

Jəz, kuz sьneljasa da gьrьs pisealjasa jəz, askədnьs eə pьrtisnь zoz pašta jezьđ ru, una koktьr lьm da kerkatьr kəzьđ.

— Kəni pьđ?—pьrəmən eə jualis ətik.

A mam ez gəgərvo, mьjla drug loktisnь ta mьnda jəzьs, mьjla çekod zapkasə ez pərççь, pərnaras ez çəvt, da mьjla seeəm strəga juaşən sьlьs.

Kodjas taeəm jəzьs?

— On kьv? kəni, miça, pьđ?

Ətik pьris gəvəçə, məd kajis paççərə da kutis sarəđçьnь, a kьkən petisnь posvozə da kьlə kutisnь mədar kerkaьn da sara-jьn gьrьmakьvнь.

— Mьj-nə on viştav?—paçvoz dorə loktis juaşьşьđ.

— Munis...—murtsa kьvmən suis mam.

— Kьtçə?

— Asьvnas-nin munis...

— Me juala—kьtçə?

Skərmis mam. Kьzi lьştənь pьrnь kerkatьr jəz da juaşnь sь jьlьs, mьj sijə açьs oz təđ? Koləkə eškən sijə açьs ez lez sijəs munnьsə, sijə eškən əni topədis pisə morəs verdas da nekodlь ez lez vəşig çunromnanьs inməđçьnь sь dinə.

— Mьj-nə ti?—gorədis mam,—kьtçə da kьtçəl Me əməj təda, kьtçə sijə munis? Murtsa taj vojnas vərivoz gortə pьrallis da vər munis. A ti mənə tatьs, ninəm men-şьm tijanlь korşnь!

— A-a-a, te s-i-i-zi!—nuzədis juaşьşьđ, ədzəđçəmən svaçkəvtis mamlь stav kulaknas pьrvomas da vərnylas-nin soddis:—Pьđ kommunist daј açьđ eə sь dor.

Oz pomnit mam, mьj vozə vəli: vьttə-kə nəsta-na mьjkə suis, gaskə i ez, vьttə-kə məđьs-na kuçkisnь, gaskə i ez, no kor vər asas vois—stavьs vazmoz vəli çəv, səmyн şor vьvşəң şuşa vizədis kaп da kerkaьs kьlis ьrkьđ duk—volьşjas əzəşə kəlkən koləmaəş.

Luntьr nekueəm uz mamlь kiə ez pьr. Pьr viççьsis, mьj gaskə vьlьs-na loktasnь kerkatьr tədtəm jəz da kutasnь sijəs kuçkavнь. A gaskə i loktas aslas Vaşukьs da stavьs vər loas vaz moz: asьvvozjasьn sijəs vara kutas mədədnь turunla lивə pesla, loktig kezlas kutas pəznь jəv, pu-nь sьđ da ləşədnь sonьđ kəmkot.

Səmyн məs juktavнь petalis kerkaьs mam. Kor-zə vois rьt, kor şikt paştəyn ez kutnь veitlьnь jəz, mam kajis paççərə da sьtəg vərdis. Bərdis sь vəşna, mьj Vaşə-ьs avu dinas, mьj sьlь kodьşkə lois pьş-jьnь gortьsьs, i gaskə əni kənkə ьzьđ kozpu ulьn, kəzьđ lьm pьkьn turdis kьnmis da asşьs çunromjassə pəjalis.

Dьr vərdis mam. Sь vəşna ez kьvlь, kьzi şorən-nin kodkə voştlylis karta əzəşə, kajis sarajə da pьris kerkaə. Səmyн kerka əzəs pədlaləm sьas oçmis mam.

— Tajə, mamə, me,—kьlis zev tədsa gələs da paççər vьlьn lois Vaşə.

Kьv sutəg mam topədis Vaşuksə mo-

rəs verdas, kəsjis oskəstn̄, no ez l̄st: əni-əd Vaşuk̄s seeəm-n̄in ɛz̄d, assəɟja, vermas i dəzm̄n̄.

— Nekod ez vol̄?—jualis Vaşə.

Ez vištav mam, m̄j sijəs n̄jtisn̄ da zoz verdə l̄skisn̄. Ez skərməd Vaşuksə ass̄s.

— As̄v̄nas saldatjas vol̄isn̄, tenə kor̄sisn̄.

— Saldatjas? Beləjjas?

— Da, vitən k̄m̄n̄. M̄jkə taj sarəd-
ēisn̄.

Ləş̄d loi mam̄.

— A seşsa Vaşuk... n̄ekt̄çə-n̄in on mun?

Seki Vaşə voštis mam̄ ass̄s şələmsə, vištalis ass̄s medvəɟja k̄v̄jassə, kodjasəs n̄t̄ç̄d oz vunəd̄l̄ mam da kodjas talun, əntaja loəmtor vəras, seeəm̄z j̄zisn̄ mam-
l̄ şələmas, m̄j veşig set̄s çerən on verm̄ çuktəd̄n̄ sijə k̄v̄jassə.

Vaşə vištalis aslas n̄ev̄d, meli gələs-
nas, a mam k̄v̄zis, k̄v̄zis da n̄imkod̄-
sis, m̄j Vaşuk̄s s̄lən seeəm vura kuzə
vištavn̄, s̄ m̄nda tədə, zik vat̄s kod.
Sijə-əd ta moz-zə v̄dləə n̄rsə şujlis da
p̄r s̄l̄ i medvoj̄dər şurlis. K̄m̄n̄s
urad̄nik̄d çizovkaad j̄rtlis, a v̄l v̄l̄şt̄d
vois da medvoz k̄t̄çəkə giz̄sis. Eşkən
nemçəz tazi pukavn̄ da k̄v̄z̄n̄, med̄m
i tajəs kət n̄e vost̄n̄.

Seki kil̄çə əzəsə vara kutisn̄ j̄gəd̄ç̄n̄.

Vaşə lant̄is, a mam sajpaj muni.

„Menə korşən̄“—m̄n̄r̄stis Vaşə.

„Vaşukla loktən̄“—rov̄zis mam.

Ez n̄inəm su Vaşə—mamsə tōp̄da kut-
lis da kotərən leç̄cis paççəɟs.

— Vošt̄, me sarajə kaja,—petigas murt-
sa ud̄itis sun̄ Vaş.

Vara p̄risn̄ kuz s̄n̄ellasa jəz, vara
p̄rtisn̄ kəz̄d, vara kutisn̄ gr̄məd̄ç̄n̄
ḡr̄s̄ sarəɟjasnan̄s da sarəd̄ç̄n̄ k̄v̄-
t̄n̄ i gəvəç̄n̄.

— Kəni p̄id̄?

Mam çəvol̄is.

— Kəni, mişə, p̄id̄? Sijə murtsa-na gor-
tas loktis.

Seki ɛvlavn̄l̄n̄ k̄lis l̄jəm.

Kotərən petisn̄ jəz, a mam kōlis se-
m̄s. Jona zurtisn̄ karta sajn̄ kok s̄jas,
n̄əsta-na un̄ās̄ l̄j̄isn̄, a seşsa vara p̄-
risn̄ kerkat̄ɟ jəz.

Vaşuk na kost̄n̄ ez v̄v. Mam̄ v̄l̄
n̄imkod, mam n̄um̄jalis.

— A, te şeralant̄—skərmis vara əntaja-
d̄, vara sen̄st̄ç̄mən kuçkis mam̄.

„M̄j̄s̄?“—kəs̄jis juavn̄ mam, no ez
verm̄—uşi.

... Kor kerkās mun̄isn̄ jəz—zoz s̄rə
kōlis kujl̄s mam. Mam kujlis zoz s̄r̄n̄
da s̄rkjaləmən v̄rd̄is, a paçvom dorşan
s̄ v̄l̄ şuşa vizəd̄is kaq. Sijə ez verm̄
gəgərvon̄, k̄zi ez gəgərvo i Vaşələs viş-
taləmsə, m̄jla kuçkisn̄ sijəs medşa ra-
dejt̄s̄sə, m̄jşa seeəm kerkat̄ɟ jəz voj-
voj vetlən̄. Vozti seeəm̄s n̄t̄ç̄d ez v̄v̄.

A mam kujlis da s̄rkjaləmən v̄rd̄is.
V̄rd̄is n̄imkod̄s̄la, m̄j Vaşuk̄s vara-na ez
şur esijə pez jəz̄s̄l̄, m̄j i s̄l̄ vara
udaj̄t̄cis Vaşuk v̄sna dojm̄st̄n̄ da m̄j
vol̄s̄ jəz̄s̄ avu mort̄jas, a l̄ok pon̄jas.

Paçvoz̄s̄ leç̄cis kaq da loktis v̄rd̄s̄
mam dorə.

Tul̄s-ar, 1934 vo.

Kapitan Orlovlæn voëm

(.1919-vo* ñima poveštʹsʹ)

1.

Ajkatylaæn talun gægærvotæm zæzæm. Šikt kuza, mirtuj vŷvti, ætaræ-mædaræ vet-læny jæz.

Volispolkom kerka potæ tavak ebnŷs. Tŷrŷs jæz. Kodi pukalæ, kodi sulalæ, a mukæbŷs vŷttæ mŷjkæ vostæmaæs, gægralæny aoz særyn. Zŷkkæd korŷuræ sorŷæ ŷeram.

— ..Sijæn Ćepetevŷd tŷjanæs avu i le-zæta okorjasad, æeŷnda-pæ kodjæmnyd, on tærej...

— Mŷj-næ nalŷ?—panovtis kodkæ sujga pelæŷŷan,—kuçik sapæg da ŷumæd laptiŷ-æd avu goz. Vilajasnad da Ćerjasnad on vojujt.

— A verdankajasŷs-næ mŷj? Jogor da Əndrej kolæn vezonnas vojvŷdjasæn kiŷ-tiŷny puŷajas. „Tajæ-pæ viŷtovka puŷaŷŷd jonzŷka rozŷæ væças“.

— Gærdlæj!...—vŷttæ kaŷlŷ væz vŷlæ ta-ŷtisiŷny, avæstis Jogor.—Viædlam kueæma mædannŷd gærdlŷny voasny da...

— Mŷj-næ kæt i voasny? Avu-æmæj na-jæ seeæm-zæ jæz?

Vŷttæ buskov kŷŷaŷkæ volas, kor-taj pugrædlæ da leptæ vŷvŷlaŷ vŷd pelæŷŷs stav vusŷæ da ŷajtŷæ, siz-zæ bŷŷitilasny puka-ŷŷjas. Seŷŷa vara læn.

— Suæny, jezŷdjasŷd-pæ væg kosæmaæs.

— Kodi-næ tajæs viŷtalis?

— Šornitæny—taj...

— Mŷjla-kæ?

— Povzæmaæs. Kŷlisny, burakæ, miŷja-nyŷ otrad kotŷrtæm jŷvŷŷd.

On gægærvæ—zŷvŷl viŷtalæ aŷt ŷeralæ.

Jogor pukalis lavŷŷyn zumŷs. Šælæmŷs ŷekŷz oz inaŷ. Okota væli zvirik ĆetĆŷstny mesta vŷvŷŷs da kodlŷkæ pelvokas læŷŷt-ny. Aŷŷæ mŷrdæn kutis. Terpenŷnæs mæ-dis voŷny,—ŷkæralis as vŷlas, jæzŷs vŷlæ, kodjas Ćukærtæmaæs da ŷe kadæ rinŷŷæ mŷtĆalæny. Kŷvŷsutæg ĆetĆis lavŷŷŷ da petis mæd zŷrjæ.

Seni ætnasæn pukalis Uŷlan Sas.

Zormæm jursæ kirŷdæsjasnas pŷkæmæn, gŷrzzajasnas pŷzan vŷlæ letĆŷŷæmæn, mŷj jŷlŷs-kæ sijæ Ćorŷda mævpalis.

Kodŷr Jogor pŷris, Sas leptŷlis vekny-dik ŷæd ŷinŷæŷæ da gægærvotæma viædlis sŷ vŷlæ. Seŷŷa vŷttæ sadmis ŷækyd unmŷŷs, Jogorlŷs jualis:

— Razvedka ez-na volŷ?

— Me tenŷŷd sijæ-zæ kæsja væli juavnŷ,—voĆavizis Jogor da pukŷig mozŷs so-d-tis,—Tælkŷs vozi...

— Mŷj-næ?...

— Tædan-æd.

BukŷtĆelisny ŷinkŷmjasŷs Saslæn. Joŷ klŷn kod toŷkŷs vŷttæ næŷta jona vekŷali. Dæzmæm pŷrŷŷ voĆavizis Jogorlŷ.

— Kodi-næ mŷza? Me tŷjanlŷ ŷe ætĆŷd suli oz poz, miŷa, lezny otradtæ, a ti pov-zinnŷd, mŷj Ćepetev assŷs otradsæ væg nuædas tatŷŷ!... Povzinnŷd, mŷj tŷjanlŷ loas ætnanŷdlŷ ranŷdaŷny jezŷdjaskæd... Trusjas ti, vot mŷj... Kodæs ti kæsjanŷnyd mŷzdnŷ? Menæ gaskæ? Kodi-næ leptis kijæŷæ medŷm otradsæ ŷikvidirujtnŷ?..

Jogor kŷvzis, kŷzi ŷekretar paŷkædis vozŷŷs-vozæ assŷs ŷornisæ. Əti jŷlŷŷ oz-na udit ponavnŷ, kŷzi zavoditæ mædtor jŷlŷŷ viŷtavny, a seŷŷa stavŷæ jitas.

Aski stavnyŷæ væg kolæ Ćukærtny da vŷ-lŷŷ ŷornitny ta jŷlŷŷ,—pomalis Sas.

— A mŷj sua Loginovŷd?—Nedŷr Ćæv olæm væryn jualis Jogor.

— Sijæ-zæ, mŷj sua i me.

— A Ćepetevŷs?

— Sŷ vŷlæ menam talun æstatki naĊeja voŷi. Blædlæ sijæ miŷjanæs. Kæsjis kujim Ćas kezlæ ɷstŷny juæg, a æni-ŷin vilæd Ćas da vek ŷekod avu... Avu sijæ miŷjan mort...

Əzæsæ kŷlis tarkædæm, pŷris vojennæj paŷkæma mort, kijas kutæ kavala tor.

— Ćepetevŷŷan—suis sijæ kavala mŷt-Ćig mozŷs.

— Pazvedka vois?—jualis Sas.

— Vois.

Sas termæŷigtŷrji paŷkædis ŷol pelæ ku-sŷntæm kavala torsæ, kodæs vaŷisny Ćepetevŷŷan, ŷinnas kotæran lŷddis.

Verman munny—suis vojennæjly.

Kor vojennæj munis Sas goraa lŷddis Jogorlŷ vaŷæm zapiskæŷ.

...Комын минут сайн воис разведка будкан туй вьлс. Жезьдjasәс абу аzzәма. Әни мәдәдә мәдәс. Асывоz voas вәг, сек вьлс жуәрта...

Льддәм вәгьн Sas сьвьтис сijәс рьзан стән көстә.

— Кьвилн?..

Јогор nemтор ez су, чәтчәс да петис.

Воисполкомын ez-нин кол ниәтик mort, a Sas vek-na pukalis рьзан сайн. Керкәнн чәв, i сәмьн тај чәвсә тorkә стәнн әсалан чәсилән тоқкәмьс.

— So кьзи овлә,—мәвпәлис шәкретар.— Қор әтнад колтчан, una on kurav. A kodi тәтс мьза? Сәпәтәв! Сьлән вьн em. Сьлән кькшо mort. Kod вьлә әни рькшән? Сь вьлә, шиктә сijә кутас дорьлн. Мьј сijә суас—sizi i loә. A dorjas-ә шиктәс сijә?— I Sas мьску вьвти кокля вәгәз вьтәә зoң кәзд вәдра va iskovьс...

Дьг pukalis шәкретар. Сәкьда сьлән тиркис шәләм, a јурьс вьвгис, кьзи мөлчәһәһн izkijas.

Sas сувтис да мәдәдчәс.

2.

Murtsa-na uditis рөмдөн, жезьдjasлән отрад воис јәнәд јурьлә.

Розәм улә шәд вьвјасән чүкәртчәснә офицерјас. Najә шорнитиснә аs костаньс, murtsa кьвмән.

— ...Stavnьd loktinnьd, gospoda office-гь?—јуәлис әтi.

— Stavnьm, gospodin Kapitan!—пөдьг мьшти, гәгәр визәдәм вәгьн, сьәшис кодкә.

Јуәльс визәдлис ставьс вьлә, вьтәкә вөстис кодәскә да, mortә адзәм вәгьн, suis:

— Gospodin Latkin!

— Me, gospodin Orlov!

— Vоль matәзьki!

— Latkin matәшcis.

— A әни кьвзәј,—вара сьәшис Orlov.—

Te gospodin Latkin, воштан вөтмьн mort. Nakәd ted коvмас муннь кьөвтн. Медьм мунәмьс loi гушән i некod оз тәд. Кьк шикт—Ajkina—Sezas kostәd,—тәдан-ад кьти колә, „Nuәdas тijaнәс сijә mortьс-зә, kodi i vajәdis mijanәс tatчә“. Set vuzan te мirtuj da voan Ezva dorә, a sešsa letчәnnьd кьтчәс—вөрег пәлән да lunвьвшаң, mijankәd әтәә, kutan шикт вьлә nastupajтн. Mijanьл вәјәм матерјал шәртi, mi vermim тајәторсә i не вәчн, no вьдлаә колә predostorozнош... Сijән, мьј шиктн em una, кьзи i gizәma, пөвләго-надезнәјјас... Me надејтча, мьј тајә ted гәгәрvoана?

— Tak точә, gospodin kapitan!..—рәләстис вөмсә Latkin.

— Tak vot, sizi i вәч. A kodьг вәгьн тәтс, сь вьлә loә torja prikaz...

— Slusajuш!—Latkinлән косьңзик, вәһнi, куз kilapaьс кьрәдчәс furәзka лөв улә.

A sek kost началник диньн sulalis-һн мәд офицер. Orlov визәдис сьлс морәссьс крестјас да medalјас, kodјасәс—murtsa-һн роәз азьлн.—Мөһн-кә тамьнда еш-кә!—мәврьстис Orlov.—Чөвн, vot кьзи вошта Kotlas да Vјatka, секи i менам loас не еәазьк?—Orlov ләшәдис асьс тасмасә, a sešsa suis:

— Tenad zadaча, gospodin Obrezkov, воштн комьн saidat, цөуна рөтн мijaньс возьк да Kvaјta sorәd рьрн вөшкә да шиктә... A mi, вөшкәд flangшаң, тijaнкәд-зә, медьм отвлекитн пәлс вһимаһјесә, әтәә kutam муннь...

A sek kosta, мәд пу улн, нәста гушән пөкьмьн mortлән мунис мәд пәләс шорнi.

— Sizi i вәч... Мьјән matәшчәм да zavditчәс льшәм, medvoz льнн Orlovәс, a sešsa gorьнн, мьј zdajtчәм... оз-кә пөмтор артн—рөсьлн. Азьшәм тајә мес-таас-зә...

Na динә кодкә kutis lokн. Lantisн.

Мәд пу улә чүкәртчәмаәш vitән. Najә дьг чөволисн.

— Ромьс, тьдалә, тәл оз воьл. Vit во пөмөкәд тьскашi, tatәни әни мәдәс, a кәни рөдәсьс?..

— Mәдар југьдн,—шәралигьрји panovtisн сijәс.—Sek теһд шурә ром i рөдәс, a vokјасьс—кьз пу пәв loас.

— Oz-кә tatчә talun воьсьтн—сьәшис poligьрји koјmә,—a to loә пәв рөддi гәгәр шoj да нәста va sora... A вьвшаң пуьс крест, морәс вьлә рөддi.

Lantisн. Шн возьн пәлән әни даш код-јәм гу. Kodi medvoz рьрас. A gaskә i ставьс? On udit вөшг askija лунсә азьв-льн, мөдар југьдә voан.

— Gortә кәт ешкә воьлн әтi чәс кез-лә, a sešsa...

— A te кьтс?

— Jemvaьс.

— Te?

— Otјьс.

— Sizкә регьд-һн voам...

Кьвсьс komanda:

— Stanovьш!

Unalән шәләмјас кьнмисн. Mukәдьс јорта-јортьскәд kutisн прәсәјтчән. Mi-нут vit мьшти ставьс пәзјәңик kutisн letчән Nәмьд јu poslan.

Gəgyl Vanlən oz juş, oz şojsə. Əni sija pukalə gortas ətnas.

— Regəđ voasnə,—çasi vələ vizədəm vərən məvrəstis Van. Strelkajas petkədlənə dasəd vələ zın.—Seki mi tijankəd, antiqrist çukərkəd, vəçam jen artaşəm. İskorođitnə kolə ne səmən tijanəs, no i stav şemjassə. Vuznas stavşə kolə ne-eystnə, medəm mukəđsly ez vən pəvadnə. Stavvş kosədəm, stavvş! Lavka gravitəməş i naq piutəməş...

...A kətəni talun Çepetevş? vozə məvrəpəlis Van,—kəşjis volnə, i ənəz-na avu. Avu-ə mɔjkə loəma, jen sɔkəd? Kutisnə-kə şleditnə?

Paşkəd, tələş kod, çuzəməş Vanlən məvrəpaligas ətəgəşja vələşis. Pervojsə sija vəl i zev gərd, vıttə pəvşanəş petəm mortlən, a vərnylas keldədis.

Kodkə tarknitis əsiqə. Gəgyl Van povzis, a seşsa gəgərvois, mɔj loktə Ənis Ped.

Van voştis.

— ...No, əni pozə viçəşnə dona gəştjasəs,—suis Ped pukşig moz—loktim, kəzi eg i məvrəpələ, nekod əti şinmən ez azzv. Səməni etəni Ajkina—Sezas kostəds, lo i əti-ətən mirtuj vomən vuznə...

Van vizədlis Ped vələ şuşa, kuntəralis jezgov şinjassə.

— A mukəds?

— Neuna vərəszk.

Bara kodkə tarknitis əsiqə. Vanlı taje tarknitəməş vəl i tədsa-nin.

— Çepetev! dır məvrəvətəg suis Van da munis voştə əzəs.

Kerkə pəris Van, sɔ vərəşan Çepetev.

— Voin?—Pərigas pərgəstəm-pərg jualis Çepetev.—Dır-ə oz von?

— Matn, əti znyş Ezva veregə voisnin me vajədi...

A mukəds?

— Əni kənkə Nəməđ pos vuzisnə.

Çepetev seşsa ez juav niəti kv—petis vılaə. A minut das kəməni mɔşt i petis i Ped. Gəgyl Van kolçis ətnasən. Əni-nin sija asşs vəkniđik ləz şinsə ez çəvtly çasi vlyş.

4.

Evlaən kət şinmad tuvkasnə—nemtor oz tđav. Vđlaən vəlvətəm lən. Şiktən talun kvajtəd lun-nin niəti əsişs tuj vomən ez vuzav sartasən bi jugər.

Rytnas-na razvedka volis da viştalis, mɔj nekətən matigəgərən nekod avu.

Okop brusverşan kokşə əsədəmən pukalis lapkəd tusaa mort. Sija jona vizədis şəd peməda, a seşsa çetçis okop pə-dəs vələ da sungəşis izasə, kək kujlyş mort kostə.

— Askizəz uznə-zə loas,—suis sija da pəlpomjasnas zavoditis paşkədnə kujlyşjassə ətarə-mədarə.

— Kokniđzka, eapavtəg! Gaskə on-na i çetçə askizəz-da...

— Mɔjla og?

— A siz.

— Dugdə, avu-əd me içət. Vojna əni ponalam, mɔj seşsa?.. Uz da ov.

— Enly... kodır ponalam, seki i pozə sunə, mɔj pom vois.

— Çepetev açş sulis,—məş vələ vėrgəçis okop vlyən pukaləş da sodtis,—əni-pə seşsa ta vərən pomalam. A tijanəş-pə, mɔjən voasnə, pərgəstəm-pərg gortə lezam. Mɔjnə çajtan, Vjatkatə da Kotlas-tə şəkəd voştə? Nemtor oz sulav. A kodır loas sija mijan kiyən, sek Moskvasə da Pitirtə kiən suzədnə pozas. Ətarşan Judeniç otsalas, mədarşan—Denikin, koj-mədarşan Vrangel. A mukəd dərzavajəs? Anglija, Francija, Amerika... Stavvş mijanly otsaləni, əti Moskvatə-əd vėr mam-zə...

Taje voje şornitisnə vđd pələşən talunja rɔt jlyş.

— Şvbyt mu vələ pulemetsə. Pərasnə-kə, med kəç azzasnə, mɔj mi eg ləşəđçə nemtor vəçnə.

— Ləznə eşkə i kolə da siz kəz-kə velələma, tđalə.

— Ləşda i vəçəma Çepetevđ. Ti-pə vėrmannəđ uznə talun, talunja vojş avu-na seeəm polana.

Şəd gaztəm voj, nlystis stavnas. Vıttə tatəni mat i gəgərəs ovtəm mesta. Ne zvylyşsə avu siz,—vđlaən em olyş i naje stavnəş vəçənə asşnəş kovtəm i kolana uz. A medşas tatəni okorən vđd pələşən as kostən, nəzjə murtsa jorta-jortly kvlyəmən munis vėnzəm.

— Enlə ti! Loktəni!...

Stavnəş suvtisnə.

— Loktəni?

— Matn-nin?

— Vəştasən çard bi moz virdəstis, a seşsa paşkalis kəkyş ləjəm sɔ.

— Kodəs nə ti? svolocjasi!—gorədis kodkə seşan kəz gələsən.

Nəsta ətçəd vuzovtis kodlənkə pisealyş.

— Suvti!

— Ləjəl!

— Bolşeviki!

Bara stavb̄s l̄an. I s̄am̄n̄ taja lant̄ms̄a
torkis kokjasl̄an s̄b—čuksašisn̄ jorta-jor-
t̄sked, povt̄ag-n̄in, k̄n̄ mu v̄v̄ti munig.
A sešsa vara ḡaḡer lant̄is, v̄tt̄e n̄emtor
ez i v̄ov.

5.

Əntip unj̄v̄t̄is k̄l̄e, m̄j̄ əz̄əs̄ə kodk̄e
jona gr̄m̄ḡe.

— Kodi-n̄ə taja?—m̄v̄p̄st̄is Əntip da
puk̄sis divan v̄l̄e.

— Šekretar ez eak̄t̄e voj̄n̄ nekod̄l̄e
vošt̄n̄... Og vošt̄!

— Otkr̄v̄ai!—k̄v̄sis v̄vlaš̄aŋ kodl̄enk̄e
k̄z ḡal̄e.—Zasada v̄č̄isn̄ svoločjas! Pa-
z̄ed̄ə əz̄əs̄ə!

Šal̄am Əntipl̄an k̄n̄mis, no sek-z̄ə əz̄əs̄
dor̄n̄ m̄jk̄e jona gr̄m̄n̄itis da əz̄əs̄s̄
vošt̄is.

P̄risn̄ šizim̄an.

— Ruki v-verx!—gor̄adis vara sij̄-z̄ə
k̄z ḡal̄e.

B̄r̄šaŋb̄s kodk̄e izt̄aḡ tuv əzt̄is. Əntip
sulalis divan dor̄n̄, kijass̄ə v̄r̄z̄ədt̄aḡ ku-
t̄e v̄l̄n̄, čuz̄əm̄banjas̄s̄ s̄l̄ən povz̄əm̄s̄-
la k̄eld̄adisn̄.

P̄zan v̄l̄n̄ əz̄jis lamp̄a.

— Te-n̄ə-kodi loan?

— St̄ar̄ez,—v̄rd̄əm̄ ḡal̄əs̄ən voča vizis
Əntip.

— St̄ar̄ez? A teš̄ ətdor̄ n̄əsta kodi em?

— Nekod̄ avu.

— A šekretar k̄ni?

— Og t̄ad,—Əntip k̄əsjis ešk̄e m̄jk̄e
n̄əsta višt̄avn̄, no Orlov m̄t̄č̄is s̄l̄e n̄r̄
n̄l̄e nagan̄s̄ə.

— Taj̄s̄ en azz̄v̄l? Višt̄av k̄ni, a on-
k̄e suvt̄ est̄č̄e!—i Orlov indis sujga ki-
č̄un̄ən sereḡ pel̄əs̄ v̄l̄e.—Bošt̄n̄ sij̄s̄ da
v̄l̄n̄n̄ arestuj̄n̄ šekretar̄s̄, a s̄izi-z̄ə i
muk̄əd̄ kommun̄ist̄jas̄s̄...

Əntip̄s̄ toj̄b̄tisn̄ volispolkom kerkās̄
əz̄əs̄ saja.

Šikt̄n̄ kerka pel̄əs̄s̄ pel̄əs̄ə poligt̄r̄ji
kot̄er̄an vuzisn̄ t̄ədt̄am̄ j̄ez, a sešsa vara
suv̄tisn̄. K̄v̄z̄əp̄n̄ m̄jk̄e, voz̄ə oz mun̄n̄.
Gor̄ədn̄ nekod̄ oz l̄št̄. Jorta-jort̄ysk̄əd̄
gus̄ən šorn̄it̄ən̄.

— L̄j, l̄j! esij̄ə ḡask̄e i ḡard̄ ot-
rad̄s̄.

— S-s-s! Ez eak̄t̄n̄.

K̄l̄t̄en-k̄e vara kot̄ert̄ən̄.

— Suv̄t!

— Aslan̄m̄.

— Propusk?

— Zatvor!.. Arestovann̄əj̄s̄ vaj̄əd̄am̄.

Bara stavb̄s č̄v.

Vošt̄is əz̄əs̄ da poroḡ saja volispolkom
kerkāe j̄atk̄isn̄ šekretar̄s̄. Uljan Sas

uj̄st̄əm̄an uj̄s̄ vaūn̄ sereḡəz, sešsa č̄eč̄-
č̄is da viz̄ədl̄is ḡəḡer.

— Taj̄ə i em šekretar̄s̄, gospodin ka-
pitan! Gortas-na suim, tuj v̄l̄n̄ p̄r̄z̄j̄n̄
pond̄yl̄is da kutim...

— Bolševik!—jur̄əvt̄is kerkat̄r̄ən Or-
lovl̄an k̄z ḡal̄e.—J̄ez̄əs̄ mut̄it̄n̄! Bolse-
vist̄sk̄ej̄ zar̄az̄əs̄ pašk̄ədan! Me ten̄d̄
petk̄ədl̄al Višt̄av un̄ə tekoč̄s̄ tat̄əni em!
—i kapitan mat̄st̄č̄is Sas din̄e.—Nu!?

Šekretar viz̄əd̄is Orlov v̄l̄e, čurgəd̄əm̄
nagan̄s̄ v̄l̄e da povt̄aḡ suis:

Me n̄emtor og t̄ad.

— Xa-xa-xa-xa!—vak̄əd̄is Orlov utrova
p̄d̄əš̄šaŋb̄s, a sešsa s̄l̄ən š̄əd̄ š̄in k̄m-
jas̄s̄ ət̄laaš̄isn̄, voml̄ən ul̄s̄ l̄əv kutis-
eak̄b̄da v̄ərn̄.

— Me ten̄ə eak̄ta šorn̄it̄n̄, kapitan k̄əš
jis vart̄n̄ nagan̄əm̄ Sas̄l̄e p̄l̄vokas̄ da v̄-
laš̄aŋ k̄v̄sis l̄j̄j̄an̄ zalp.

Orlov da n̄əsta ətk̄m̄n̄ən̄, vuvz̄is̄isn̄
v̄vlae. A set̄əni-n̄in gorz̄isn̄:

— Svoi, svoi!

— Kod̄əs̄-n̄ə ti l̄j̄j̄ann̄d? Šikt̄s̄-əd̄ voš-
t̄əma...

— Ḡde gospodin Latkin?..

v̄vlae petaliḡ kostan̄s̄ Sas̄ p̄zan do-
r̄n̄ pukaliḡ m̄v̄palis:—əst̄aln̄əj̄s̄ k̄ət̄ m̄əd̄
ud̄it̄as̄n̄. Oz-əm̄əj̄ nekod̄ t̄əd̄ ən̄əz, m̄j̄
šikt̄s̄ jez̄d̄ vanda k̄n̄n̄...

Una-na Sas̄ m̄v̄palis v̄d̄tor̄ j̄l̄j̄s̄. Sas̄
əni ḡəḡərv̄ois stav sušlun̄s̄ə č̄ep̄et̄evl̄j̄s̄,
m̄j̄ rad̄i sij̄ə prot̄estuj̄tis partizansk̄ej̄ ot-
rad̄s̄ə v̄r̄ədt̄am̄s̄. Naj̄ə-p̄ə jez̄dj̄as̄ nas-
tupl̄en̄ije d̄r̄ji s̄əm̄n̄ zugas̄n̄ mij̄an̄əs̄, k̄-
p̄ədas̄n̄ paŋika...

Kerkāe n̄əsta j̄atk̄isn̄ ət̄iəs̄. Šekretar
əz̄is̄ aslas̄ t̄əds̄a jort̄əs̄. Taj̄ə v̄l̄i Logi-
nov. S̄l̄ən š̄inn̄m̄s̄ v̄l̄i gud̄r̄, a v̄ešk̄əd̄
van̄š̄s̄ š̄in dort̄is̄ s̄l̄ən leč̄č̄is vir. Sas̄
gur̄č̄n̄itis p̄inn̄as̄ v̄ər̄šaŋb̄s p̄r̄j̄š̄jas̄ v̄l̄e
da gor̄adis:

— Bandit̄jas!

— Молчать, сволоч!

— Нет, вы меня молчать не заставите!
Палачи! Вы самым жестоким обра-
зом тираните людей!..

Loginov k̄ylis šekretar̄l̄j̄s̄ t̄əds̄a ḡal̄əss̄ə,
k̄p̄ədl̄is ešk̄e jurs̄ə, no sek̄ kosti s̄l̄e
jur̄ v̄ər̄as̄ č̄ep̄et̄ev š̄etis prik̄lad̄ən. K̄v̄sis
š̄əl̄əm̄əs̄ č̄ep̄elt̄ana ruz̄əpt̄əm̄, a sešsa lant̄is.

— ...Predat̄e!!--suis Sas. N̄əsta m̄jk̄e
gor̄adis. S̄b̄ v̄l̄e ušk̄əd̄č̄isn̄ un̄əən.

— Idravn̄ taš! Puk̄š̄əd̄n̄ podval̄e!--
gorz̄is Orlov v̄ər̄šaŋb̄s.

Vintovka prik̄lad̄jas̄ən nagan̄jas̄ən kuc̄-
kaligt̄r̄ petk̄əd̄isn̄ Uljan Sas̄əs̄ da Logi-
nov̄əs̄ v̄vlae, a sešsa nuəd̄isn̄ voz̄ə.

Gərdarmejeçly pişmə

Viza olan, mijan
 Musa dona pi.
 Језьд listьs vьlə
 Kьvjas mədim tədnь.
 Sьnəd pьrьs talun
 Nuzədam ted ki.
 I kьrьdlunəs koram
 Vozza kьvşan tədnь.

Te armijə munin—
 Koli komьn lun.
 Kadьs vьtə taje
 Abu vьd kosta.
 No... jurn mijan talun
 Kьrtis vьd dum,
 I sije dumsə ətvьv
 Te vəzьn mi voştam.

„Lenin granat“ kolhoz
 Tьrtis stəç vit ar.
 Vit ar tьrəm kuza
 Bьd praznik vəçim:
 Bikkьvjən sьnəd jьln
 Təvkəd vorsə plag.
 Uliç vьln jəzьs
 Mьjtəm talun zuə!

Bvlabslən talun
 Ortsə petəm dım.
 Kьrьd mьla şələm
 Şiktьn gora kьlə.
 Te, kьlan şьlan tonsə?
 Azzan prazniklun?
 I vesig pərьs morəs
 Nimmkodlunən şьlə.

Bьd prazniklunьs
 Kueəm sije em,—
 Şam-kə eşkə tьrmis
 Şerpasjasən kьnь,—
 Језьд listьs vьlə
 Kьim eşkə ten,
 Med setьs stavşə pozis
 Azьnь I kьvnь.

No gaskə lovja şerpas
 Kьvjən artmas kos,
 Gaskə miça kraska
 Kьççəkə oz tьrmь...
 No zavoditçəm uzşьs

Bərlənə og kos.
 Karandassə menam
 Çavьrtis-nin kьrьm.

Prazniklunьs pьdьs
 Leptis koləm dum,
 I sije məvпьs jurn
 Çukjəzьs-nin tuis.
 Taje pişmə vьlas
 Pasjaləma mьj,
 Ez-nin menam voməj,
 A şələm menam suis.

Mu vьlə voşsaşəma
 Majkьd jəzьd puz.
 Me aski, dona piuk,
 Vərpəradnь kaja.
 No nimkodlunəs nekьz
 Vištavnь og kuz,
 Kьz nemən korşan sudsə
 Ənija olən vajis.

*
 * * *

Kadьs, tədan, vəli
 Kьzəkmьsəd vo
 Sap remьd arşə vojьs
 Tubraləma musə.
 Kəzьd zernas mьşşis
 Əsiquvsa koz.
 Pьzan vьln zuzgan
 Əzja-nişə kusə.

Mi pьzan gəgər pukşim,
 I pukalaməj çəv.
 Te şələm gəran şornj
 Kutin seki nunь.
 Bьd suəm kьvjьs tenad
 Saeis, kьzi nəv.
 A voçakьvsə şələm
 Ez vermь nemtor sunь.

„Dona vaşə, mamə
 Kollalinnьd nem,—
 Ətka oləm pьekьs
 Parjalinnьd sudsə.
 Kət şəkьd uzla tijan
 Jukalə stav vem,
 No enə kьskəj aşnьd
 Sudlunьslьş pudşə.

Uzaninbş ceççəm
Sondıb ez su,
No rıtlanbş-nə tençbd
Vodəmtə ez vidçbş.
Kurbd-sola pəşnad
Nılzədinnd mu.
Şəkbd uzşbş nekör
Ez vəv tıjan kidşəm.

Viştaləj-zə vaje:
Tədlis tıjan nem,—
Med zemla-matus nəşə
Vosə vuzmən şetlis?..
No sıjə pikşbş, ajə,
Pəfan tıjbş em:—
Ətkə kuşbd səmbn
Ortsə kolə petnb...“

Doniz vılə bıtte
Uşi kapla va:—
İçəlika səmbn
Zozmuni...
I İantıs.
Çəkbd kvjas petis,—
Bıtte jumov ma.
I şələm vılbn kvnb
Çəkbd kərbş İantıs.

Kət mıj en mərbş seki,—
Egə eskəj ten.
Gəgərvotəm jurən
Pəslədlim pır vazsə.
Əd, assər oləm vəsna
Vişis mıjan vem.
Əd, assər oləm vėrdbn
Pəklım sogşə, gazsə:

„... Seki oz lo menam
Bia-borda vəv.
Seki oz lo menam
Jələn vėrdbş gərdañ.
Karta pəkbn kutas
Gulajtnb kus təv.
Əd seki çələj şəmja
Kolaməj zik vėrdan.

Ni gər,
Ni agas,
Ni viz,
Ni mu...
Kız-nə sizi pozə
Mıəs kolnb paştəg...
Ali kolhoz pəkbn
Vizuvtə ma ju?!
Ali kolhoz pəkbn
Şojan-juan dəştəm?!

Eg kvzvəj tenbd seki...
I vozalis kık tıj:
Te ətuvja uz vəşnb
Mıjan dorbş munin.
Vətçisnb te vərşə
Kık vok da kujim çoj.
A pərbş mam-vaş şələm
Şogən kutis punb.

Rədiməj pnb-piən
Artavşlıd ti.
Kık pələ-pə tıjnım
Vozalis kor mıjan,—
Şırkjələmən vėrdim
Pərbş gozja mi:
„Vəvlisnb pnb-pıjan...
I ez lonb mıjan...“

—„Dona zərni pijan!—
Sulim seki kvb:
—Mıjanəs sız kuvnb
As kezə en koləj...“
Ez kvzbş tajəs beşig
Das arəsa pnb,—
I suis pəkbn kvpnas:
—Ətkən nem og oləj!..

—„Kız-nə onə kvzvəj?
Me-əm abu aj?
I tədəj, nekör tiəs
Lok vılə og veləd...“
Kor sudən kutid vobtnb
As vılad voəm paj,—
Seki bıtte joş purt
Şujin şələm səram.

Skərbş seki suits
Menam vıgzəm vom:
„Kofl tazi kəsjad,—
Ovnb pətə çomja!“
I saraj pələş vokə
Zevtid jezbd von.
I çoj-vok kotır seki
Şelitçinnbd vonja.

* * *

Mıvbş vėştbn əşjis
Sustəm arşə voj...
Veşig aslbm-açbm
Mustəm seki loi.
Bəbd sogla ponşə
Kık sutki eg şoj.

Pomtəm məvrpbş mənşbm
Guis çəkbd on.

Arša vojnas vėli
Ponašlėtəm kūzəs:
... Aslam vėdtas piėj
Guis oləm skon,
Kodəs una pėš-pyr
Čukerti da vijsi...*

Kor tajə mėvrės kėptis,
I vozə tuj ez lo.
Pėrės gozja gušən
Lėglunnyməs puekim:
„... Muys vylėn olim
Čələj vitdas vo,
I kulan dornym pinym
Šələnnyməs suekis...“

I sijų arša vojnas
Bošti lečyd purt,
Tijan olan pəzjə
Nəzjən kuti kajnė,—
(A rėtnas əzəs zirjəs
Mavti,—med ez zurt),—
I tijan jurjas vestə
Šmertsə kuti vajnė.

Sė sərə vozə seki
Kės-kės muni von.
I jurėn via qəv-moz
Vizəvtis još mėvrėj:
„Ədə Ivan Grisa,—
Boštın kueəm ton?
Ədə Ivan Grisa,—
Enə-nin te jəjmė?..“

Seki mėnəm tusa
Stavnas loi kėn:
Mesta vylės vurən
Vėgzynė eg vermė.
A morəs pėkėn vek na
Peslasis lok vėn...
I kyla gələs:
„Ajə,
Mėjnə kəsjan kernė?..“
Mėjnə tajə talun,—
Veməs ali vət?
Gəgər čəvtli šinməs,—
Mort lovsė, li vuzər...
I vara kyla:
„Ajə,
En-əməj-na pət
Lokaləmšėd?..
... Lok vėn
Paņikə vuzə.“
As romėn seki ačym
Og-nin vələm kėv.
Kor pėvėd gələs pėvlən
Vojša lənsə zugis.

I vomės seki aslam
Petis maņkan kėv:
„Lesakės-məj mėnə
Loksə vəcņė tojlə?..“

Saraj zozə seki
Zvačkəvti me purt.
Termašəmən sorən
Kerkaə me pėri.
Ačym vylə ašym
Pinəs kurčči murč.
Pėrės šələm lokla
Šinvaən sek tėris.

Kət grəzės mešan seki
Mėjtəmi ez vėv.
Vėd čecčig,
Vodig,
Pukšig
Jorəmsə ti kėlid,
No sės tijan šələm
Əti vojt ez pov.
Pyr əti torsə muztəg
Orjavlėtəg šėlid:

—„Dona vařə, mamə,
Regėd voas lun,—
Mijan tujəd,
Mėvrəd
Mədədčənnėd munė...“
I tajə suəm kėvjės
Talupəz ez vun.
Da taeəm kėvjės, piuk,
Kėz-nə vermas vunė.

*
* * *

Kəzavlėtəg ačės
Munə terėv kad...
Voən-zėnjan mėšti
Kolkozə me pėri.
I vozza lunšan azzi:
Təlk,
Ni ser,
Ni lad.
Morəs pėkėj vara
Poləm lunən tėri.

I vėdən vėli seki
Paškədəma vom:—
Viččėsimėj stavən
Manna rokən zerməm.
A vėras vėli tədčə:—
Kolxozlė lok rom...
Vėras vėli azza:
Vylsə vazən verməm.

I jəzʙs mortʙs menam
Kəlcəmjas ez vəv
Əti arşa voja
Gumla dora kajl.
A peməd arşa vojʙs
Olis guşən,—çəv,
Kət vartəm naşə gortə
Çələj mesək vəji.

Aslam məvrə eupi:
„Tajən oz-na çin..“
Bəd mort, tədə, seki,
Guşən asʙs gartis:
„Kərļa vaş nekər
Sarizʙs oz jam..“
A vʙʙs kuza zʙʙsə
Çorʙda i vartis.

So kueəm vırvı vuzis
Tenad vaʔ da mam.
Pərgʙs şələm lʙvlis
Sustəm məvrjas vʙlə.
No sijəs məvrşə sotrʙ
Tenad tərmiş şam.
I menam morəs talun
Kʙrʙdlunən şʙlə.

No kʙz-nə dona, piuk,
Taeəmnad on şəvʔ!
Kʙz-nə, mijan vʙdʙas,
Taeəmnad on radʙʔ!
Kor aslam rədnəj pilən
Zʙʙlmis suəm kʙv.
Kor aşməş me stavnas
Şeti ənja kadʙ.

* * *
Prəştit, dona piuk,
Vazşa vəçləm mʙz.
Korʙrtçam te vozʙn
Tenşəd prəşea kornʙ.
A sijʙs nađejaʙs
Talun loi kʙz
I sijə nađejaʙ
Nekər-nin de ornʙ.

Şedəm sudʙs, çafta,
Nekər-nin oz mʙn.

I sijə məvrʙs jurə
Torʙda-nin pukşis.
Kəlxozʙs me azzi
Azzʙvʙltəm vʙn.
Assər oləm verʙs
Şələm zikəz jukşis

Səvetskəj mi vʙʙn
Oz səmʙn vʙdmʙ na.
Şəkʙd septa şukəd,
Şilgʙs uska idkəd,—
Bortəm mujas vʙʙn
Vʙdmə vʙl mort—sa.
Te, piuk, sijəs azzan.
Şələmnad te kʙlan?

Mijan vois naşs—
Kʙkşo kornʙ pud.
Kujim voçəʔ kezlə—
Nol dus semja pətəs.
Tajə-məjnə avu
Nemən korşan sudʔ—
Kodəs vaʔsd korşis
Veməsən
I vətən.

Su-zə, piuk, mijan,
Gərdarmejskəj kʙv:—
Kʙtçə vostam tavo
Tamənda voəm naşəʔ
Lun-lun kutam teşə
Viççəşnʙ voçakʙv.
A pişməşʙs tajən,
Piuk, suam saşən.

Viza kołam tenad
Pərgʙs vaʔ da mam.
Viza kołam tenad
Stavən—çoj-vok kotʙ.
No vozə gizəm vʙlə
Oz-nin tərmiş şam,
I kərtalankʙv pʙddi—
Şin saşn ted korʙ.

Kurort—Beloostrov
Oktabr-dekabr 1934 vo.

Ələska

Vışt

— Mылa, мыла ti, etacэмjasыs petan-nyd vэras! Mыл korşannыd? Ti eşkэ med siz-ñin olystinnыd—lunnas çelaçkэд azvuki lyddinnыd, rыtnas—nyvjaskэд kol-čadçinnыd. A ti vэрэл I kэт erдыs sajavtэz-na bergэдçama-ñin jurnыd—pыr pыdэ da pыr vozыs. A vozias, vyttэ, tijanly kэv jы-lyн эsalэ. Эd, majыrэj-mortэj, luntыr kelalэмyд da эti lov avu kyjэмyд!

Tazi ramыñika brotkis me vылэ Zakar çad.

Kueэм kыpыd, kueэм sэstэм da lэşыd kerka pыekэсыs. Eşkэn vek tatэni ovny: vetыlyн lunnas dozmarjas da şalajas vэrыs, a rыtnas, tazi-zэ kэмtam kokjasэs debyd çar vыlas leptэмэn, kujlyнь... kujlyнь da ñinэм ne dumajтынь.

Vэрkerka (kola). Jurjыv dыma-vэлэкэд sэzэ pэтэлэкын эsalan kызэrmэм lэz eыn. Tэкэтэ kalkэдыstэм эzэs kostэд мытçэma gollı vыjэныs assыs jursэ jezgov rэma pon. Tыдыstэны matыsa pujaslэn katlaşыs uvjas, a сы sajыn—zurs, nekueэм vuзэр tэдçыtam pemyd.

Menam şinjasэj nevэlaыs suvtisny pon vыlas. Kueэм rama, kueэм pыr-pыr tыdalanэ sэz miça şinjasэn vizэдэ sijэ kerka pыekэsэ, kueэм sэstэм da stэta сыlэn nyrvomyс, kueэм zumыda torvizэ suvtisa peljasыs. Zał, me avu xudozñik. Eşkэ сыlyс jursэ, сыlyс ramыñik vezэra şinjassэ ri-sujti.

— Mыл eşkэ tekэд lol, ez-kэ nuэд te dinэ menam Busko?—Tэкэтэ kostavlэм vэrыn vэra zavoditçis Zakar çad.—Mыл te vitэгыs taeэм povodçanas kerşin, kыzi kol-lin vэjsэ. Munny, эtarэ kыzi (a menam luntыrэn lokşэma matэ 30 kilometr) on pişti. Da kolэ-zэ kэт vэli iztэгtэ da çertэli purttэ-li şeşыd voşтынь. Piseal-centralka voştin da seşşa, vyttэ-i, stavыs?

— Lэşыd tenыd tatэni, Zakar çad.

— Lэşыd da avu tijanly. Veldыr kezle duzгэдçyvlis. Mэдarэ gэгэrvois menэ. Ñinэм eg su. Çэv vidçыsi, kyтçэz ez açыs zavodit.

— A vot zavoditly tani, kñigajas dorad zuçaşэм vэrыn, эti arjэм arjынь, da jes-

eэм zik askezad, on-эд vermь. Lэşыдыs oz lo lэşыd. Ti sэмьn lэşыd da lokşэ i korşannыd, a bureesэ terpitny onэ vermэj. A-эд eşkэ tenad, vyttэş, učitelavnyta avu-ñin zik lok da kyşşэмyд-zэ tablynaэзыs, pu ulэ vodэмyд uzmэдçыны... Ek, til da мыj-ñin i suan. Эni avu vojna. Seki-nэ vyт vэli mijan koddemыdly vэрэ petny, zevşaşынь, eыgsэ i kыnmэмtэ pыkынь. Эni kodı nevelitэ tijanэs taeэм şlaçanas ponэł ulas vodny!.. Me so vaz pэrэbyн daj sek этçыd eg vodlyv, pыr-zэ kэт vojşer vыlyн, a kyşşyv-li kerkaэz. A mi-эnija kadыn... Ek, vэvli taj eşkэ mortыd-da...

— Kodэs te kaçыtvlan, Zakar çad?

— Ələskaэs. Ez vermь terpitыstny эti tэlyс, zev-ñin kыkэs, eşkэn эni lovja. A mortыd kueэмi vэlił Zał, seeэм zał sijэ menyыn... Menam so эti pi эni vetlэ kod tэdas kыtэni. Suditlisny (ez dert burыsi), i dum vылэ załazsaэн oz uşlyv, „мыj korşis, sijэ i şuri“.Sэмьn sijэ avu lэşыd, мыj seeэмыs menam pi. Eşkэ tэdan-kэ vozvыv, on i vыdты rэдsэ urэstыşas, a эd vыd-ti kijыlyн zuzэдэмэn, çetçэдlэмэn... Suditlisny, vezэmэs, kolxoznэj med bur vэлэs pisealэn lyjэмыs. A mэдbur vэlyс vэli menam. Me kolxoзñik, a sijэ avu. Сыlyс kolэ vэli, med eşkэ me bur vэvşэ сыlyс şeti, a сыlyс omэł vэvşэ voşti da kolxoza pыrti. So-zэ-эд kueэмэs vыdтыşşэma... tful

Vыjэz menam jokñitis şalэм. Kыzi siz şэvзынь as rэдimэj pi vылэ, kodı „kod tэdas kыtэni vetlэ“. Сыlэçэ bergэдçэмэn vizэдli. Kuza эzэдçэм zor şinkыmjas ulas terыba lapjalisny şinlyşjasыs. Gaskэ i şin-vэыs vэli eэe petэ, no çuzэм kuzalaыs naç vom dor çarşыs çepэşjэma vэli çыlэ-myс. Załitэ, załitэ, no oz kэşы petkэdlyнь. Vezэрыс, тыr vыjэz sэvmytэм-na, voşşыtam vezэрыс lægkutэ, a şalэмыs—dojmэ.

— Gaskэ tenad piыd bura olэ?

Gaskэ setçэs aslanыs uзын kыzi udarnыk... gэгэrvois assыs мыzşэ..

— Medja, medja!.. Daj euk-na seeэмi... Vыvty-эд rezэv vэli uz vыlad, sэмьn vыvty kolыş vэli da sijэ konjыstis morttэ. Med-

jal.. Da-j euk-na gægərvols. Əd, seni, vištavlənb, uzaləb morttə verdənb-juktalənb da mortə vostədənb...

— Miša, — vozə nuədis Zakar dād, — vojna dərjəb taz-zə vəli arjəm arja daj təvsə ləşədca təvjənb. Tatəni, pərbə mortlə, medša ətək. Eeazək azzan-kylan, eeazək şələmtə dojdalan. Ənja vetləb piəb vojna vylənb vəli. No i tatəni menə vokə ez kol. Şurli vojsə onmovşəvtəg kolənb, i şojanjuansə vomdorə vajədiltəg ponjəjlə kiş-tavnə.

Seeəm-nin sek kadəb vəli, mortəslə i pəməşslə, lovjəslə i lovtəməslə şurli, vəli stavəb, mərbə donjavnəsbə. Əd kuz arvəb arji da povodda vəl ez pukşəv, a etijə kerka dorsa pujaşəb voj-voj vəli suvgənb da aslanəb suvgəmən sustəmtənb ovnəsbə.

Tanitə ola da, kət kəjam-vijəməb ninəm-nin ez vəv, a lunkostništ da kor-da, pər-na vəli petavla. Ləmjə dərjib-nin loi. Busko kod-zə, talən manəb — Melton — pəmədən-nin uvitəb vərəb. „Məj miša tajə — vərəb... kət-kə-mərbə abu ladnə, li ladnə-li?“ — „Busko, kət!“ çuksala. Aşəm pər lokta kerkalan. Gorali, gorali munig moz, a siyə ez lok, pər uvitə ət mestənb, i gələsəb vətə abu ur uvitə kod, i abu zverəs uvitə-kod. Seeəm rama, kevməşəna uvitə! So-əd, i ponjəb tadə, kətçə kəzi uvitə. Məj-nin miša rətəvurə azzəma... Bur-li, lok-li — vėrgədçi. Voi da pu ulənb kujlə mort. Biaşəma-zə da biş kusəma-nin. Vələma çertəm.

„Ok, miša. tajə-taj. Ələkšej Ivanəviç, vələmbə, da ədva-ka-nin lovjə?“

„Lovja-na-pə, suə. Zakar dād!“

Biaşim. Sonəçim-kerim. Askoknas-na seşə me vərəb vətis kerkaəs. Uznajitənb ni kərnə ez-ni vermə. Onmovşis muz vėv-şəb. A vojnas vijaləb da vjalisi... Kujim sutki çəz eg enovtəb siyə vala da pe-la petavlənbə kəzi. Pəş petənb-la pəzrav-mən kətə: aş dəəm-giçəb. Košta da vara. I sərə, koqər, vərde çələdəb vəsbə... mi-tingujtə.

Kujim sutki çəz şojnə ni junə ez kor-ləv. Juktali vomas ki taləmənb da verdə içət kəgəəs moz pəçədəmənb.

Mukəd dərji vəli kutas miŋingujtənb:

„... Stavnəb, kodjas ovlinnəb koqər tuj-ənb, suviaməj dorjənb ašənbəm vlaš... Çuk-salə mijən vozd Lenin... Enə vialəj məd tujə — lok loə“.

Revolucija şlənkəvjəstə vəli şləs, as-lanəb kommunaşnəb sovranijetə nuədəb, na-raditəs kodşurəəs uz vələ, vara şəmjasə kəztəvlə, təkəşə jəzdjaskəd... i mərbə

səmbənb vəli oz vištav, sər. Aşəb sadtəm, ə jurəb uzalə...

Kojməd sutki vələs vizədə-nin vəli lov-petəm. Gaskə, miša, petavlas-na sadəb, mərbə vələdəs kət-nin gortsəslə. Kujlə jəzəb lišt kod, ətarə-nin loləstə. Veşig ki-jassə-nin morəs vələs krestali. Oz-nin vəli pəşəb ni şornit sadtəm vėvşəb. Sizə luntəb i rətəzəb. Rətnəs sadəb peti, çukəstis menə nimən, koris junə.

Orədliş. Dər tərmiş ki ni kok vərəzədlə-təg vidçəsnə vozə nuədəm. Çuzəm da şinjəs şertis vəli gægərvoana, məj Zakar dād-lən vištələməb ez suvt pameş-şəb vosləşəm vəsbə. Şlən ninəm abu vərəmə vələm torjasəb, səmbənb kəşis-tədələ şetnə tajə stav vələmtorşis medša tədçanajassə pomsən-poməz nuədəmənb. Me vidçəşi. Vidçəsig mozəm vizədi səlş noskoritçəmsə. Bəzə-kod çugun pərtjənb puis dozməg jaj. Pəzəlis vlin, petkədis-ortsi zəzjəs kəzədənb. Şədpəritə tərtiləm vərəs pužləm mərbis tagan jəvşis lezis da şujis pəçəs „med-pə eə pəzşəstas“. Uzənb kezlə pərtəmə bəz jəg tašti tər su-ka. Vot, vot — regəd pukşəm şojnə. Tədə-məş dozmərbis medçig kusəkjassə tor-jədəs menəm, a das vlin pişəb vitə vərə-zə menəm. Uzənb vərənb vėvədzəka vələs-ləmb inas da pədiladoras eəktəs vodnə-mem, a aşəb vodas dorə... Stavəb vətə-sizi, i veşig oz dumajtçəvşə, məj oz lo si-zi, kət eşkə Zakar dād seki menəm pə-vojšə azzəşəm mort vəli daj nimsə as-ləvištənb kəztəstəm vərənb tədmali... Med kət i pəvojšə, tədtəm, no çajtəm şer-ti məd nog lonə oz vermə. Veşig çajtə-məb oz çajtçəşə — me gəšt. Te-əd məj, rama lajkəntlis jurnəs melənə, — on i təd, kod i seeəməb siyə vəli. Kommunist vəlil içət dər-jis korəm vylənb vėdməvlis. Asləs şustunən-gərbə kərjasənb vərtnəs vələdçəvliš. No kət vələdçəm mort, ez ozvrişəs dor suvt pə-re-vorot dərjəb daj sečəzəsbə-nin tədələ abu vələmə na dor. Pəvojkə kommunistən petis-kommuna kotərtlis aslanəb şiktənb...

I pui da pəzəli-zə me sek səlş rət kə-zəs. Şişka vi əzti. Sizən səstəməzək da kə-pədzək kəzitçəs kerka pəkəşəb. Vəli seki, məj pamet vələb oz vėr... Te so vələdçəm mort, no gægərvoan-ə menə, prəstəj muzi-kəs, menşəm tajə prəstəj kəvjəssə? Gaskə i gægərvoan, səmbənb-taj ninəm on su-a... Lovzədi me seki siyə. Murtsə-na i çetçis, a vəl şeravlə-nin: „te, Zakar dād, məj vərə-zə şişə pəşəmbə?“

„Lovzəm vozə, suə, lovzəm vozə, Ələk-

šəj Ivanovič... No i jezьdžastə verməm vo-
zə eəe“.

Mort kutis spravitčьnь. Zavoditi vərə
petavlnь, a sijə loktig kezlə menьm pes-
tə ləšədə, pušə, vatə vajə, kerka pьekəstə
pelkədə. Gaza! Vešig vərəs oz dьr vetlьš-
sь, siz i terməšsə loknь sь dinə.

„Кьмьн ur?“ jualas vəli.

„Vit ur“.

„Кьк koka „zverjasьs“ oz ovnь?“

„Аву—sua.“

Uzьn vəgьn vodam da vojsər vərəz
menьm vištavlas: kьzi muьd loləma (vel-
dьšьn vəvli), mьjla em mu vьlьn gəla da
ozьra kost torjaləms. Kodi vəvləma
Marks... Eg kьvlьv setčəz Markstə, Pus-
kintə eg kьvlьv-i...

— Кьк pərja narəšnə, letčьvli gortə pri-
pasla moz tədmədnь, kueəm oləms da
bьsavnь, kužə nemnьs kovtəm gəštjaslən.
Bьd letčьvətm vəgьn sijə zugьlmə i zu-
gьlmə.

„En sogšь, sua sьlь, jezьdžastə vermas-
nь. A gortsəbd ləšьda-na, kьvšə, olənь.
Səmьn-na məs petkədəməs. Med i
petkədisnь, medtəkəš ačьd da šemjaəd
zoqvizəš-a“.

„Кьš, suə, vermasnь, kor mi ətkən-ətk-
kən vəgьn zevšəšam, nadejtčam kodkə
vьlə. Taznad kužəən stavnьməs kьjalasnь
da koejədlasnь ləvə šujalasnь jukməšə.
Kolə vozzašnь, a oz zevšəšnь. Kueəm,
suə, mi taznad kommunistjas!“

Estьvli me sijəš bьd nogьs kutnь, kolədnь,
gušən viznь aslam kerkaьn kət vogəgər
čəz. Kəšjьšli vešig vokə, nekodən əzbtəm
inə torja kerka vəčnь. Ez. Munis.

„Attə, suə, tenьd, Zakar dād, mьj te
seeəma təzđьšan me vəсна. No, suə, mi
avu seeəm jəz, medьm təeəm pəš kadas
kьtənkə zevšəšnь. Səvetskəj vlašt vəсна
una medbur jəzьs vojna vьlьn ušənь.
Nalьš tьrtəmməm mestajassə kolə vьl
jəzən tьrtnь... I me muna setčə... Səmьn
muntəz gortsəəs seeəma gaz petə vidlьnь,
pьvšьstnь!“

„En vara pьrav gortad, ələda sijəš, šu-
ran. Tenə-əd kьjədənь!“

Med vərja vojsə vojьbd mojdəmən da
kьz-da ьlədli, gazədi, med bergədas dumsə.
Kuz vojьbd kьvzis, ьzьd gorən šəravlis.
Asьvnas, mьjən ləz tədčьnь kutis, paštəšis.
Munis. Kьš vara verman kutnь munьšəs.
Koljədi-na verst məd veškьda prəšekəz.

„Vetlь, sua, mьj-nin tekəd, da en šurəđь.
Šuran-kə zev-zə-nin zəbednə“.

„Ninəm, suə, ninəm, Zakar dād. Voj
moreəz, suə jətkam, vesalam mu vьvšьs

stav gadžassə, med uzalьšlь ləšьdьzьka
ovšas“.

Təđšəma, burakəš. Šinvəej siz i zurəvtis-
petis.

Munis. Bьšən-nin sajavtəzьs suvtləmən
bergəđčьvlis melan, əvtčis gərd čьšjanən.

Kьk lun me seməsaši. Kьknan lunas
petavli vərə da lokti ənikaən¹⁾. Lokta da
kerkaej tьrtəm. Seməs. Oz uzšь ni oz
šojšь. I kerkaьs avu kerka, vərəs avu vər,
i oləms avu oləm. Səmьn ponjəj pon.
Me seməs i sijə seməs. Kuta vəli šьli
gəgəgьs da nьrvьvsə ьlədig tьrji pačəj
vajmas i kəzalas.

Ez-kə eškə pьrav gortas, koləkəš i əni
lovja...

Kojməd lunas mi Meltonkəd, təkvьv
egə kutə vonь-da, kьstim-kəstim mədəđ-
čim gortə.

Kueəm miša gortə, kor veškьda prəšə-
kəd pozə letčьnь Pxx xiktə. Voi,
pьri tədsa ordə. Təda, mьj najə təđ-
nь Ətəskaəs, səmьn vit verst kosta šiktьš
i em. No juavnь og ləšt. Na ordьn vələm
olənь jezьdžas. Loktisnь rьtnas. Kodəš.
Uvgənь, jəktənь, osjьšənь.

„Talun, suə, vara əti krasnəj svoloc
sedl. Dьr-nin, suə, kьjədim, a vərti as
koknas gortəzьs vois“...

Setəni eəe vəli mьldinsa (Pečəraьs) gərd
vala-kod, lagusalən-kod pəltčəm suzəma
Večesla. „Menьm-pə əčered sьlьs pьrknit-
nь pəz lovsə“. Jarmis, jarmis da ьzli kam-
gis kulaknas, ədva-kə pьzan jəvjьs ez
pot. „Me-pə, suə nalь əti puła og viz,
a me-pə aslam kтən, aslam kavьrə, kьzi
šintəm kutujasəš, šьlinьsə nazjədlə, ki-kok-
sə roekədlə. Sek səmьn menam šələməj
ličavlas“.

Mədlun asьvvoznas peti pravlenijeə.
Stərəzьs vəli tədsa da sь dinə mog puk-
təmən. Juəši. Sijə-i vələma. Vajədəmaəš
gortšьs. Vələma eškə kias vombə da
šemja radiьs avu sьvьtəma, šetčəma kutnь.
Čizovka əzəs doras sulalənь kьk saldat
daj ьvlaas resetkəə əsin vəstas sulalə saldat.

Sonjanəj, setəni stərəzalьš Stakej, ninəm
ez sləjmь dumьstnь, kьzi eškə sijəš mez-
dnь. „Vizasnь-kə-pə eškə vojəzьs, pozə-
na jeseə ləskəđьs jirkə voštьvləmən gez
jьlьš leptьnь, a oz-kə viznь vojəzьs—
nekьzi“.

Asьvnas-na voisnь načalnikjasьs da
tərtjə pečərčьd. Petkədisnь. Petkədigas
me sьlь tьdalana inə ləšəđčl. Səmьn murt-
sa, murtsa menьm kazəvmən qumьmuni

¹⁾ Tьrtəg, ninəm kьjtəg.

меньм шинjasnas. А меньм тьдалә и сиж
вьвти-нин казавмән ләма—кьзи тәј шәтс-
тиснъ шавмунли шинвошти ләза-гәрда биән.
„Мь-пә, суәнъ, коммунист вәсна шинватә
лезан. Те-пә, суәнъ, коммунистәс залитан...
Рәгьс крѣѣ.

Ek, ti-zә ешкә да... Med кәт-нин һәмәд-
јастә әсәдин коштнъ. Кәнкә ставьс врәд
ва. Чәтсь узнајтстам—вьдса дозмәр пуй...
дај војдәрлуңса вијәр јәј-на вьјим... Октавр
луңә вьдса вијәр пулл прәзди́к куза. Јона
вәли рәдјәтә, сонјанәј Әләска, вијәр јәјтә да
сь куза еәе. „Јона-зә-пә миҫа рәтка вијә-

рәд. Јајьс-пә мьј доп. Абу-пә му вьлас
сеәәм чәскьд кәра јәј, кьзи арша дозмәр-
лән-вијәрлән. Сијән-пә-әд и коми музикьд
кьјсьсьд, кәт и артстәм труд пунктә вәра-
ләмә, но сь рьдди јона-зә крәсујтчә-чәс-
маә арша рәтка јәјән“.

Рьзан вьлас миҫаә тәдчә пурт туја гизәд
„А. И. Ш. 1919 г. „

—Тәјә сьлән,—казалис меншым гизәд
вьлас визәдәмәс Закар.—Тәјә — Әләксей
Ивановиҫ Сомьсов.

Me dumьstҫi.

31/X-34 vo.

VL. LATKIN

Pionerskәј

Кьмәр пласт сәјә
Тәлсь сәјмвотҫис,
Vodis му вьлә вузәрлән вәң.
Varov корјаснас
Pipu вәскәдҫис,
Sešsa гәгәрьс вәли зик лән.

Зузган викинјас
Шиктсь рәлстис
Kokңи вәтјаса авгуштә вој.
Sәмьн му—кәни
Šeptән кьсәдчә—
Vetlә чәв пионер чәсәвәј.

Vetlә-vošlалә
Sariz-му гәгәр,
Kәни пунктәма әтүвја вьн.
I kor му вөкти
Turun вәскәдчә—
Sekі шушмә дөтинкалән шин.

Jәrdor турунјас
Voјnas ловјәш
Bьd лән сьјасьс чүдитчә вrag,
A sen, вьлн зев,
Šiktшәң—војланас
Šәdov вузәрән кьнмис шәд јәг.

Ninәм, һекәни,
Gәгәр сьңитәв.
Šiktьс узә, lok dumјас оз тәд;
Әзьс тәдәнъ:
Әтүв му вьлә
Vragәс lokнъ—дөтинка оз шәт.

Tavo sepјасьс
Јона шәкьдәш
Una voas kolxoзңикль һәң.
Абу прәста—зик:
Voјвьд тоҫкәдис,
Šiktәә рәләдис гог варабан.

Август 1934 во

Os kыjigән

Arnas, puz kod ɫm dьrji-na, Prokojej vodtәdis guә oskәs. Vešig šemjašls vištavtag vәlšis vәrjasti zoң vit lun.

Muđer vәli oskәs: as nemnas kыz vitәd oskәs „gualәм“ рьекьs tacәm muđerьd pervojna šuris. Šizim kьe vәčas әti koktuja-dьs, kujim metr vьjә, ponәljas pәvstә cet-čьstas vokә, livә pәgәm pu vьvti munas vәgәm... A medvәras-nin kujim kilometr munis sәr kuza vәәdьs.

— So, kodьr mәdis as gortas,—seki aslьs sәpkәdis Prokojej.

I vodtәdis. Sor seregә, šin ni peļ suk caseәә, koloda verdә рьris vozvьv daštәm guә. Pьrig mozьs рьraninsә tupkis nie jok-mьlән,—ačьs ašsә gualis.

Prokojej vәrkaңәn matьstčьlis vetьmьn voškov vьjәz, šinnas pasjьstis mestasә, a kәni sulalis ačьs—tәv kezlә vәčis pasjәd. Sešsa blaslәvitis, kьzi blaslәvitle jenlь eskьs mam aššьs kagasә vodtәdәm vәgьn. Nәsta šo voškov vьjti, gu gәgәrьs, vәčis kьe, suis aslьs kьvmәn: „me čajta, ez vod oskәd“, kәt, eškә, eukәz tadis vodәmsә. Sešsa mәdәdčis gortas mәvpalәmәn: zьl-zә-kә tajә, osjašьd, pečistәj šilajas. Kuz tәv-әd, aršaңьs tulьsәz, najә olәnь sojtәg, kus pevsә ңoңalәm vьlьn. Med-nin eškә, da-әd nәsta eәgәnь. Tәvša oskәd gozәm doršьd kьk gosa. Mivoklь-kә eškә jenmьd tazi-tә inavlis vozьnsә šojin, mәd zьnsә—pәi. „Maz“ eškә vәli. A әni mьj. Vьt kost on šoj—vara-nin i čepәltә kьnәmtә. Vot tenьd i veškьd-lun jenmьdlән. Naңьd avu-nin mukәd dьrji, a te vek ruskutә tьrt. Mьjәn šurәnad jeseә oz-na i artmь, naң-na kolә“.

A kodьr lois veš kьk sudta—gәn perina kod nevьdik ɫm, kodьr gradvьv puktasjas gušavlьs čelәdәs kutәm vәgьn peeәravnь korьrtәm moz, suk caseә ponәljassә ɫmьjьs kusьntis, Prokojej juәrtis Әdәs drugьslь. Med kәt i ez lo na kostьn zьvlәzьs svataša-mьs—Prokojejл Әlәs kolis drugәn. A Borislән da Әdүklән „Dinjoļ“ vomә munәmьs Prokojeja—Әlәsa kostә šira gezjәn vьttә kәrtalis; kьknanьs as рьekanьs kolisnь әti šama nomьr i kьknanьslьs vьttә čuzignas gәgiassә kәrtavlәmaәš әti sunis pomәn.

Prokojejjassәn petigәn nuәdisnь stav os vijana pravilәjassә.

— Te, kәzajka, pastor vomәd puktәt, pastor,—sәpkәdis Prokojej Luvabь. A Luba tajә vәčnь vazәn-nin velavlis. Kәt niәti kьv zьn-na vәgәsьs ez vištav, mьj najә os kьjнь munәnь, a Luba lәšәdčig čәz-na pinjasas kutis nečьzd sartas tor—omәl kьvjasьs tasalis vomсә.

Stav kәlujәn petnь indьsьsjas gәgәr vәrgalig moz, Vanus vačьslьs jualis:

— Os kьjнь vačej.

— Og, og, piuk... Kәč kьjнь munәmә —Mьj vermә melia voča vizis Vanuslь vačьs, a ačьs рьekәsnas әzjalis gәtьrьs vьlә, gәtьrsә Vanuslь vištalig čajtis-da. No jok kьv sunь oz poz. Livә suankә—gortьs petnь kovmas aski. Seeәm-nin vәralьsjaslән zakon pәljasšaңьs kьšsә.

— No, livә mәdәdčam.—Petigәn-nin čәvntis Әlәs da mьs sajas „centralka“ pišәlә, kias kuz sь—petis posvoza.

— Avu-zә-әd kәnkә...—Әlәs vәrša, әzә-sәd vәrәn petig moz, Әlәslь kьvmәn čәvntis Prokojej. A Әlәs vьttә vozьn-nin zaptәma, vьnšәdis Prokojejлs suәmsә.

— Avu dert da... Vetlam-no...

Šerko da Sovoļ čiktьvlnisnь vьlәn-nin, neekisnь mәda-mәdsә, purtikәšisnь ɫm vьlьn.—indьsisnь vәrә.

Vәralьsjas lәškokkьsa ɫzjas vьlә suvtisnь, kәrtalisnь da vьttә simvaә vәjisnь karta mьs vәrә.

Sәmьn sek i Luba sьvьtis vomсьs sartas torsә, a šәlәmьs mьjьškә polis, kerkaьs gaztәmmis, daj setčә-zә әsinuvsә kos pipuә vois šәd tьlka da mәdis kuza tьkјәdčьnь.

— Tь-ь-ь-ь l-l... ть-ь-l-l.

— Tajә, nečistәj rәdьs, tәdә-nin,—suis Luba.

— Mamә, oz-pә šur kәčьd vačejaslь „Tьl“-pә koңәrjas. A mьjәn-nә sijә tәdә.

— Mәdjasьs vištalәnь.

— Kodjas-nә najә, mәdjasьs, mamә.

— Vәrsajasьs, piuk. Šuraәs, vәzaәs.

— Mamә, me pola naьs.

— Mьj-nә te, blaslәvәjša, ңinәm-әd najә oz vәčnь. Jenmәn-kә olan, najә mort dinәd oz šivavnь. Gaskә, šoәn әni emәš kerkaad, ңinәm taj nekor oz vәčlьnь.

— Ma-amә. Me pola naьs.—Pu jьlьs vьttә ušis, uškәdčis Vanus mamьs dinә.

— Мьҗ-нә тед lois, blaslăkristos, мьҗ?
А җәҗ-зә-нин ме,— мәнврьәтис Ҙуба да воҗтис
Ваңусәс морәс дорас. Ваңус ичәтик тусанас
ваньв сәт моҗ тирзис, җинҗасьс колчааҗиснь.
Сьль казитҗиснь вьд пеләсьн җураҗас, вәзәҗас.
А мамьс морәс вәрдә унмовшәм вәрн
вәтәҗис, горзис, зар пьвшаньн моҗ пәҗалис.

Ҙуба водис-зә. Диньс әни әтка писә
вьньстҗис ләскьнь морәс вәрдаськ, разәд-
чәм пи-рәв вәсна газтәмән потлашьс җәләм-
сә вурәдис, а сек кості вара-нин доддәҗис
даскәкҗамьс җаса тәвша воҗ, керка гәгәр
кәрт вәддә стукәдҗис -ветләдліс кәзьд пәҗә.

А Прокөпөҗ да Әләс әти прәсек кост ос
гу доғәз ез вонь, узмәдҗиснь. Гьвәд вәрә,
нодҗа вәчнь грәмкнитиснь пәрәдиснь зев
ьзьд конда. Орәдиснь кьк кер, зьрҗасән
вәсалиснь подҗа местасә. Әтар вок җәгҗь-
тәм конда кер вьлә кьмиснь җәгҗьстәм-зә
мәд керсә, ьм вьлә воҗсалиснь ңьврү ьс-
җас, кьк кер костсә әтиснь і артимс җенез
вевта ьм җенаа ком вәральслән.

Нодҗасә керавнь вөҗсигән-на понҗасьс
кән-кә вөрвьлас ләвкҗәдліснь-нин, а естәдиг
кезлас мәдиснь увтнь орҗавлътәг.

Әләкҗәҗ, ветль, зон, видль, урәс аҗи кәчәс
увтәнь, а ме секкості пушьста. Кьтәни-нин
зовьс.

Зовнас suis раҗсә сь вәсна, мед ешкә,
кәт і транкнитис вәр вәьс ез җәт раҗән да
ез ләғәш ос кьҗьҗас вьлә.

— Vetlam i em, zonnä.— Estis sunь Әләс
да җин ларкьстиг кості vosis ьмҗән пәдтәм-
гьвәд вәрә. Вәрҗаңьс коліс кьк веҗ судта
ьз туж.

Нәдьр мьҗти кьлә гьмьстис— ьҗис да
сижә зә ьз тужәд коҗьстис— воис вәр.

Прокөпөҗ җәтис кодәскә кьҗигән, даҗ
Совоҗьс кәзәинсә аzzәм вәрн зев јона
радліс. Но Әләс ьз вьльс летчьтәз-на suis:

— Dozməgəs kanallejasьd, uvtəmaəs.
Levig kostiis eškən ьҗи-зә да, стәчьс ез
инь буракә. Dert, kьтчәкә ушас-зә-әд да,
levac вәршәд он вәтчә.

А кодыр Прокөпөҗ вьпур вьльс воҗтис раҗн
әлә сьд да пуктис подҗа доғә, воҗсаләм
ьсҗас вьлә. Әләс лүзаншьс перҗис поллитровка.
— Miša, прәмьсьд udajtčasьk.— Vasnittis
Әләс да rumka пәдди кьшкә кьрәдис җумәд
җиҗуг.

Vinalan dukьs koҗьstis suleja vomьs,
sorlaҗis vөлavьv кәзьд rukәd; koҗtis кьлә
Прокөпөҗльс vom пьекәссә.

— Tajә tenьd, vөрva matuska.— җиҗуг
зьньс медвозән коҗьстис мьс вьлас Әләс,
— tenad озьрлун куза, tenad milәшт куза...

Seşsa aslas вәрн җетис Прокөпөҗль.

— Udajtčasьk... lәşalystis-da.

— Tenad-taj pyr lәşalә. Jansim-нин
junьsә...

— Te kәt-нин ,Prokөpөҗ, menьm җәләм-
сә ен кьрлав. Әтнәд те колін меньм
drugән, әтнәдль-нин verma җәвтнь асьм
dumҗасәс, sogҗасәс воҗтнь. Vәlis kad—
vәlis menam оvmәс. Votә pomьs-pomә
kolләdli аs наңән-солән. Rәskod вьлә вәвліс
і җәмтор. Oli да oli, кьзи неьзьд сар. Асьв-
нәд җәтчан да мьсьстәзьд-на јесәә пиҗантә
кәсҗәдан. Suan: „Te Opoң setçә, te—
setçә; te, Mitrej,— setçә; Mikit—setçә“.
А моңҗас наҗә— вәзҗас: кьтчә вәрәс—setçә
і наҗә. Vot і olim. Јәзәс уз доғә ег вәспо-
коитлә, ни јәзль una ег узавлә. Sijә, вьтә
ме, вәрҗа воҗасәә sua. Ғәладтә вьдтигән
ешкә вьдторҗьс-зә lolьvliс. Da, мьҗ сornittнь...
Кәт „çugunән“ suisнь, а сьтәгәд бурҗәз
radҗасәзьд җәзҗьстҗьсньсә оз роҗ вәли.
Olәмьдкәд тьскаштәг оз артмь. Va ешкә,
аву-нин җорьд тор—izҗәс тәҗитә.

Прокөпөҗ әтторҗа јуьсталис, җоҗьсталис да
воҗа доҗкәдліс јурнас. Кадьн „no“ да „da“
каҗтис. Әтчәд murtsa-нин вәли ез су: „Pijanьd
tenad, ешкә, tenьсд оvmәс pirogtә-kә noҗ
пелә јукиснь зоң pirogьs неkodль-зә ез
lo-da“. Ғәліс. Aslas јьльс мәнврьәтис да
„әләмьс ез leptь“ sunьsә.

Та вәрн језьд әлә җиҗьскәд вьтә раҗсьс
паньстис курьд сәп да кьзи коләм тәльҗасә,
везонҗасә җәпәлтис әләм сәрсә.— Lok ләгән
газтәмҗис пи-рәвсьс: Borisьс, Әдукьс, Illаьс.

— En-нин suav, Әләкҗәсјуско. Әти рьзньс,
burakә, mi текәд кьвтам. Мьҗ лоә пәрьс-ә
nemә а, кьзи оvnьсә kutam... Ok-ok-ok...
Ez-і тәдль Прокөпөҗ, vinaән невзәм коҗ
җиндорҗасьс кәтәҗиснь.

— Kьz vo... Kruka җunnas җин dorsә
зьгьстиг моҗ вьньстҗәмән вара suis Proko-
pөҗ,— кьз vo-нин menam җинҗасьс җинваәҗ
ез пәтавь гутль јумән, а tavo тәв вәрзис.
Kodкә вьтә пәшкәд җәрән tuvsov кьззә сәтис
— тургә заравә моҗ.

— Sьвьт te sogьсьнәтә. Vaz moзьd gaza
ov, а kodі pьsјis, med пьсјалас poztәм кәк
moз, Sazşalasнь... Me вара җинва војт ег
на ушкәдль, он-на vez olәмтә. Кьзи em—
em-нин. Tajә, so, роҗәмсә кьззә некор он
verмь пәртнь. Menam toзә razәдҗиснь...
Miša sazşalannьd. Opoңльс ңевазән-на
пәлуҗити пишмә. Јуәә, кьзи-нин-рә ovlannьd,
вәр-рә тьдалә kovmas lokнь җивьршәд... Кәс-
јис, ешкә, vozә vištavнь, „voa da-pә kol-
xozә pьra“, no ез leptь vomьs, а вәрьннас
sodtis:

— Mitrej, ешкә, pyr-зә аsдинас корә, җәри
кьҗнь да мьҗда-рә мәдан. Miša, og-нин,
piәҗ, me tijan kolxozanьd асьм јурәс җирав.

Әни-әд, миша, ме воҗавъв сәдвәз код, коди әти војнас vermә kotравъв җаңа-вәлалъв гозәмбәд кезлә ветльмән. О-о-г... Ог рьг. Ме mort veşкәд, sui ne рьгнъв kolхозад — og i рьг.

Та вәгън зев җорьда vezis җорнъсә.

— Прәмәј ронъс tenad Sovoļьd? Kod-льс-нә вьдтвлин тәәмсә?

— Ninam sunъ, og oşъs ni as mortъs og suşşь — urtә azzә. Tulantә burән oz lez-ni, a oşşьd vot polә-kod, sәmъn uvтә, a oz vozasъ vьlas.

— On vuzav sijә te menъm?

— Mъj te, mъj te, musa drug. Gәtър oz sulav tajә pon donъs. O-og. Kъtçә te. Kъzi pozas. Tajә menam зън ovmәs. Ne-kә tajә, Sovoļьs — grәs ni kәpejka eşкә. Vәralәm vьlad nantortә җetъstәnъ-i.

Әләс ронъсәлъ puis rok, әtarә Sovoļәs malalis jurәdъs da roksә җerkolъ dorъs җetis kьk mьnda. Seşşә nodjaşәn lъngana sonъd vozъn, vi jugәşәn brillantән zirdalana lъm җirjas kьeъn, dър-na murgisnъ os kъjъs-ja. I gъrъs da kuз vez kaça pozәmjaşъs najәs ez zugnъ, ni lъmјән pәdtәm tәvşә voјъs murgәmsә ez vevtъ.

Prokopeјәs kьk pәlәs sonъd vәsnaъd kьs-kis-nin „matъsa jortъs“, — vugrәdlis i vugralig kostiъs җәlәmnas kьlis Әләslъs morәssә, nevъdika vaskәdәmsә. „Te menam medmusa drugъs“.

Askinas Prokopeј indis Әләslъ:

— So menam arşә paşъs... esijә kьk pozәm uvтas moz... vetъmъn voşkov...

Os gu vьlә matъstçisnъ stavşә lәşәdәmәn: risealjas-i, җer-i, sь-i, nәsta kьzpu zor.

Koloda vokъn, os gu voça lъmјъs vәli vezov, a vьlaszъk ponәl vьlъn zev зьд tukta.

Җерко вәзсә kьk kok kostas җujәmәn setъs kьtçәkә voјtъstis, no Sovoļ ez povъz, gәnsә leptәmәn virdalis, ne as gәlәsnaş uvkјәdlis.

— Аву... аву... Centralka kurәgsә kutәmәn sәpkәdis Әләс.

— Аву... аву... Sьlъ voça sualis Prokopeј, a aҗъs kьsantәm, sьa da zorja, lъmsә vestavtәg-na җutјәdlis gu vomas. Da seeәm-zә povtәg, vьtә җәdvәzәs kәsjә vинъ.

Drug Sovoļ Әләс mъs saјә virdъstis, җet-çъstis mәd gu vomәd petъs os vьlә... Әләс

gъmъstis--lъj,s... Vәsнъdika kodkә kavkнtis... Әләс ne as gәlәsәn gorәdis:

„Җoјis kьrлъşьd“.

Prokopeј pruzina vьlъn moz җetçъstis da oslъ vozza lopatkajas kostas sьәn zurgis. Os ravәstig tър pukşis da vok vьlas nazәn-kәn vodis.

— O-oј-oј — murtsa kьlъstis, os uvтәn lъm pijas, Әләс.

Prokopeј povzis. Povzәmъsla kәsjis mъj vermәmъs gorәdnъ, no ez estъ i mәvръstnъ, uşkәdçis Әләsәs perjъnъ. Perjis, pukşәdis lъm vьlә. Җuzәmşis Әләslән petis vir.

— Kәrtavnъ kolә, kәrtavnъ — sualis vom gorulas Prokopeј da mәdis korşnъ Әләs luzanъs җuzәm kәrtәd. Perjis kueәmkә jok-mъl. I mъj-zә. — Җъsјan piъn kәrtalәma tulan.

— Tulan... tirzan lәvјasәn aslъs suşstis da sek-zә stavъs voşşis şin vozas, kъzi voјnъ guşәtor vәçъs koktuј vьlә şuris — stavşә vezәrtis.

— Vot-taj kәni vәlәma dozmarәd .. Tәәm tortә me, Әләkşej Paңtiloviç, tenadşәn i eg vidçъs... So taj kъzi...

I sek-zә Әләslән ruztәmъs Prokopeјlъ kazitçis sь vьlә җәralәmәn. As pьekas Әләsәs rәdәjtәmъs jъla majәgәn vьtә aslъs-zә zurgis җәlәm sәras. Valis-kә, eşкә, sьs kьrъmas oskьslъ moz-zә eşкә zurgis drugъslъ.

Skәr jъvъs vizәdlis os vьlә. A seni, ne-lъn os dinas, nъzvizis lъm vьlas, kujlis Prokopeјlән ронъs, Sovoļьs. Paskъd morәsşъs sьlән rәdнikъs moz vizъvtis virъs da soј kъza lъm rozәd letçis muәzъs.

— Ok, Sovoļ, Sovoļ... rikmunәmәn uşkәdçis Sovoļ dinә Prokopeј. I sьlъs gorsә, lъmјa suk çasa piъn, kъzi gәna paş piъn gorәdәm, nekodi ez kьv.

Зоң zduk vәli guъn moz çәv. Sәmъn Җерко, kъzi kapkanъs polъs ruç, kok vozas vәzсә җujәmәn kьngis kәzain dinas — nulis sьlъs җuzәm vьvşъs virsә.

Te menşъm Sovoļәs viin... — Җepәsjis Prokopeј Әләс vozә.

— Oskьslъ lъj... sьlъ inmis... — Kьzәktis Әләс. No Prokopeјlән җәlәmъs puis, җuzәmъs vәli mu kod şәd. şinjasъs gudъrәz, skәrъsla kьlъs oz artmav. Piңpъrъs moz lezis:

— Pez gad te vәlәmъd! Stav lәglunşә, skәrsә tajә nоl kьvјas şurkнalis Prokopeј.

I. A. Krylovlæn vaşņajas

I.

Larčik *)

Koršuræ jælluntæ on ven
Daj muderitæm çajtan sen,
Kæn eşkæ oz kov jona zæzn̄
Daj muderittæg ussæ kolæ væçn̄.

Zev mlça Larčik væçis maşter jort—
Stav jæzlv̄ s̄v̄b̄tçana šinmæ, pozæ sun̄.
Dert vizæd̄s̄ da osk̄s̄ loi una.
Sek p̄ris kerkaæ mexaņik, tæd̄s̄ mort
Daj suis: „Larčikd̄læn em taj guşa voştan.
So veşig toman abu tan.
Me ladsæ azza, kiæ sæm̄n voşta.
Med oz-na s̄p̄ņjav tijan çuzæmban!
Me Larčik vozad, majv̄ræj, og jærm̄
Daj setçæ p̄ran tujsæ korşn̄ verma!“
Mexaņik tædæ asş̄s̄ mog
Daj ladsæ korşæ gægærvok,
Jurvem̄s̄ s̄læn veşig suvgæ:

Kæn kærttuv ičk̄kstæ, kæn Larčik vevtæ
tuvkæ.

S̄b̄ gægær vizæd̄s̄ oz v̄r—
Zik kerka t̄r.

V̄d̄ mortlæn vaşjallgt̄r çat̄rtçæma n̄r.
Kodşuræ gorædl̄stæ setçæ.
„En siz! En tazl.“ Mexaņik p̄r-na æd̄zæ.
D̄r m̄rşis, kaskis, kiştis p̄ş
Daj janalæmæn vesjis seşsa seş.
Ez tad̄s̄ s̄lv̄ şur, kæt̄ k̄şan væli voştsæ.
A Larčik præsta vælæm voşşæ.

II.

Şorņit̄s̄ jen

Vaz jæzlæn væli pūş væçem jen
Daj tajæ jenm̄d̄ v̄d̄tor væli tædæ,
V̄d̄ mortlv̄ tælka indæd̄ setæ.
Dert, sişæs vaşit̄isn̄ sen
Şin-joran paşkæmæn da kæmæn.
Zik t̄rlis sişæ zarņi şæmæn,
S̄b̄ gægær dona vajæmtor ez çin
Daj purk̄jis çæsk̄d̄ duka ēn.
Stav sekşa ol̄s̄ jeniv̄ væli eşkæ,
Da æti lunşan—divujt̄ç̄ kæt̄ en!
M̄ş̄suræ izn̄ kutis jen.

*) Larčik—zoļa jaseik, skatulka.

Ez pond̄ lučk̄i şorņit̄n̄ bur jæzkæd,
M̄ş̄ kodlv̄ suas—zoņnas særamtor
Daj særam̄s̄lv̄ ez lo pom ņi dor.

V̄d̄ kv̄z̄s̄ suvtæ setçæ semæs:
K̄z̄ vermis jenlæn pem̄d̄n̄ jurvem̄s̄?
A so m̄ş̄ væli sen:
Jen p̄ekas pukalis daj gorzis v̄ttæ jen
Zor toska sluzit̄s̄s̄ s̄læn.
Kor væli pukal̄s̄s̄ şus,
Sek jenm̄s̄ şorņit̄igas ņajtæ, dert, ez uş.
Kor mæmæt puk̄sis sişæ mesta v̄læ,
Sek jenlæn tædanlun̄s̄ p̄şjis ̄læ.

Me kv̄li: æti suddæ væli jar
As uz v̄læ daj sudit̄lv̄lis bura,
P̄r væli v̄vti tælka jura,
Kor s̄læn væli tælka şekretar.

III.

Kæjin pon olanin̄n̄

Rud Kæjin voj̄n̄ gidæ, vælæm, p̄ræ,
Da veşkalis mæd̄ z̄ræ,
Kæn ponjas olisn̄ daj nekod ez-na uz.
Pon çukær s̄zæd̄çis da pan̄d̄ s̄lv̄ suvtæ,
Piņ jirigt̄r̄j ergæ, ravzæ, uvtæ,
Pon viz̄s̄ gorzæ: „P̄ris tatçæ guş!“
Sen zæzæm, uvgæm oz lo kuz.
Kovmuni æzæs. Jæz̄s̄ zuæ.
V̄d̄ kīn̄ l̄ş̄s̄antor
Daj majæg-zor.

Stav z̄r̄s̄ jugdis, viāsisn̄ kor.
Rud Kæjin jærmæma da lok̄s̄ s̄læn puæ,
Joş piņ̄s̄ kalskæ, lept̄çæma gæn,
Zik v̄ttæ jæzsæ şojn̄ kæsje sen.

Da loi s̄lv̄ vunædn̄ vir juæm,
Daj gægærvon̄s̄ asş̄s̄ m̄ş̄,
M̄ş̄ pædtis sişæ una ̄z̄.
Sek muder værsa s̄s̄
Bur şorņi panis:

„Ti m̄ş̄la, jortjas, zugad olan lad?
Me tijan vazşa kum daj svat!
Me lokti tijan ordæ mirit̄ç̄n̄ tani.
Med pomæz v̄ras mijan kōstsæ lok!
Me seşsa ̄z̄jassæ og værzæd, z̄v̄l̄s̄ og
Daj najæs dorjæm—loas menam mog.
Med mu p̄r muna, şælæmæj-kæ kæz̄d̄...“
Pon viz̄s̄ setçæ suis seeæm tor:
„Te en-na ov̄l̄ mijan dor.
Te rud, a menam juræj zor

Daj avu guša men'ni, ti-vok'ed m'j v'čis.
Te, zonnə, so m'j sešša tād:
Bur k'vzə ten'd voča me og set,
Rud ku'ed k'č'čez te v'lyš oz sed!—
Daj ponjassə lok Kəjin v'lə lezis.

IV.

Mart'ska da Əcki

Mart'ska p'əb'smis da šinm'š e'k'šis s'ylən.
A jəzsač sija v'li k'ylə,
M'j tajə oməltorlən e'č'ed loas nem,
Bur Əcki'd-kə em.
K'vajt Əcki sija v'jis novləm v'lə
Daj tādmalə v'ed Əcki'lyš v'ni:
Jur p'ədəs v'lə puktas, əslas v'zas,
Da is'ystas da m'əda-m'ədən v'zas—
Oz nek'z jugd'š s'ylən šin.
„T'ful—skərmis sija:—p'em'd'š eg m'ni!
Og k'vz'š sešša jəz'lyš k'v-ni-z'ni.
Lok mort'ed soča bursə v'ajə,
P'yr sija v'əd'č'v'lə taz!“
Mart'ska sog'ysla zev nora suis tajə
Daj iz v'erdə stav Əckijassə—svac!
Ji z'er moz s'əmn'š rez'ystis'n'š n'ajə.

— —

Zik seeəm voj't'rəs mi az'z'v'lam goz-m'əd:
Jəj jura v'ol'əd'č'š kət n'inəm'tor oz tād,
Da tād'təmtorsə sog'm'ətəmən suə.
A s'ylən k'p'rt'ystas-kə əd,
Burtorsə s'uj'n'š kəs'jə guə.

V.

Ošol da Kolipkaj

Ošol jəj šinnas az'z'is Kolipkajəs
Daj suə s'yl'š: „K'vz'š, musa vok,
Zev miča, v'istalə'n'š, tenad š'ylannog.
Me kəs'ja tādmal'yst'n'š tajə,
Daj donjal'yst'n'š so m'j kolə mem:
Bur šam'ed š'yləm v'lə z'v'yl-ə tenad em?!“
Sen Kolipkajlən vom'š z'ik'p'yr v'oš'šis
Daj š'v'n'š sija v'oš'šis
Vel una ladən, vozə əz'zig't'yr:
Kor n'əzm'əd'las, kor gora zol'gas d'yr,
Kor meli t'urəstəmən kačəd'č'v'las v'lə,
Kor e'z'lyš tilgunən moz pu'jas kost'ya k'ylə.
S'š gəgər s'š n'i ru,
Oz pus'k'š v'esig t'əlyš,
Stav mukəd lebačjaslən lan'təd'č'əma g'əl'əs
Daj lən'is va i mu.
Skət'v'iz'lyš k'vz'ə dol'ədašig't'yr'ji,
As musa n'v'lyš k'v oz su.
A s'əmn'š n'umjal'ystə voča muk'ədd'š'ji.
Pom vois š'yləm'lyš. Ošollən k'p'rt'is əd.
Jəj jurnas m'əz'šis sija muə.
„Z'v'yl k'vz'ly'n'šə rozə tenə,—suə:—
Da oz-na n'inəm t'əlyš pet,
Te k'č'č'ez m'ijan petukəs on tād.
Te eškə v'z'ed loin s'yl'š,
Kət ič'ət'ika vel'əd'č'in-kə s'yl'š!“
Ez s'əš Kolipkaj—siz do'jm'is s'ylən lov
Daj le'v'z'is sija seš, d'yr s'š v'ərn'š ez ov.

Ošollən donjaləm'š nekod'lyš oz kov.

Roč v'lyš kom'əd'is M.N. LEBEDEV

Rytja lirika

Tuvsov lunša gorьs
 Сьнэд рiа сьлэ.
 Lomzьs kьaьs—
 Кьз алэj сэvk.
 Nebьd сьэн сувгiс pozэм
 Кьrkэе jьлн,
 Gэvkjalis rud vizэн
 Mэдlapэv.
 Lэсьd,
 Pэs uz вэртi,
 Rэмьd jenez улн
 Lэңa мэvрaвнь,
 Kэт мьj jьльs en вошт...
 Talun, talun...
 Nimkod torja мьla.
 Talun artмэ menam кьvbur—joш.
 Gэгэрvo te menэ,
 Musa pozэм,
 Menшьm эtka мэvрjas
 Tэдьs jort.
 Эni, эni, una кьрьd vozэм
 Шэлэм сэршан бузгэ vьna sor.
 Med me эtkэн zola,
 Med me эtkэн iчэт,
 Sэvet муьs,
 Muсар vьльs,
 Бьд zev.
 Aви vuzэг me...
 Uдaрнэj узэн гьзэ,

Mijan kijasьn, вьd сь,
 Бьd mog, вьd мэvр.
 Mijan musa—
 Vьl gigantлэн вьdmэм
 Vьнэн зorzalьs Sэvetskэj му!

.
 Med-zэ, med,
 Istorijaьs кьvlas
 Mijan uzjasньmlьs
 Lovсь—sag...
 A talun tekэд,
 Шорьita me, вьla,
 Tenэ чолэмala,
 Jala њieka jag.
 Tenьd, musa pozэм,
 Шьlankьlэs шьli,
 Assьd pajтэ меньm
 Шьv зэ, шьv...
 Кьmэг чьktas torjas
 Шьvэдisнь vьli,
 Tэvру шerэдьstis гэмьd Ezva vьv.
 Mэvрjas razalиснь гэгэр,
 Una vozэн,
 Кьз-taj лэсьd asja-unša vэт.
 Sondi jugэр jьльs
 Menьm mojdis pozэм,
 Voшsa шejas vizьs
 Часэvэj.

M. N. Lebedev tvorčestvo jyls

M. N. Lebedev xudozestvennoj literaturaverdyn uzalə vazən-nin. Medvozza pečatnəj proizvedennasə sblən gizəma 1899 voyn, 35 vo sajn. Medsa pervoj pečatnəj gizəd M. N. Lebedevlən: „Ivan Goloj“—povešt, gizəma 1899 voyn, a pečatajtləma 1900 voyn „Dosug i delo“ nima roč zurnaln. 1914 vojasəz Lebedevlən gizəma da pečatajtləma roč zurnaljasyn vel unakod roč poveštjas da vištjas. Tədčanazykjasyn na piš, kodjas tɣvura karakterizirujtəny pisatellys sijə kadsa tvorčeskəj sızətvansə loəny taeənjās: 1. Ivan Goloj. 2. Son Velikogo Xana. 3. Ordynskij vyxodec. 4. Vitjazь Ruальd. 5. Последние дни Перми Великой. 6. Бур Ань. 7. Корт Айка. 8. Перед войной. 9. Таня Оснина. 10. Нечаянный талант. 11 Среди медведей.

M. N. Lebedevlən pervoj periōdsə tvorčeskəj izsə zopnas munis xrištianskəj morala, reakcionnəj da monarxičeskəj pьekəsa poveštjasyl da romanjasyl podrazajtəm vьlyn.

1902 voyn Lebedevlən petis torja knigaən istoričeskəj povešt „Bur Añ“. „Bur Añlən“ soderzannebs taeəm: 14-15 nemjasyn Komi muyn munə vьyd koš—vaz jazьčeskəj religija zbrəm da xrištianskəj religija šujəm. Moskvasa feodaljaslən agent mištōner Št. Perymskəj, šujə xrištianskəj religija komi jəz pəvstə. Kueəm „melia“ da šusa sijə nuədə politika jazьčeskəj religija vətləm kuza da vьl verəə pьrtəm kuza.

Št. Perymskəjlən Komi muə voəmys vəčə zev vьyd seməs komi jəz pəvsyn, medjonasə nin „tunjas“ pamajas, əksьjas pəvsyn. Štepan Perymskəj da komi pamajas sərə kostə suvtə Bur Añ nima komi pьv. Bur Añ vozьkəs širətə, sešsa roč muvьvsa danvoštьsjaskəd veškələ roč muə. Seni sijə olə verštə arlydəz da vər loktə Komi muə, komi jəz pьekə. Azzə komi jəzlyš šəkyd oləmsə, durka oləmsə i otsəzə, vьttəkə, burmədny da kəkədnə sijə kurьd oləmsə xrištianskəj vera propovedujtəmən.

Bur Añ, Komi muə votəs, tədsə-nin xrištianskəj religijakəd i kor kьlas Komi muə Št. Perymskəjlyš voəmsə, pьr-zə loə sblən veškьd ki pьdfi. Bur Añ petkədlьsə, kьz

vьyd avtoriteta propovednica. Aslas pəvьd šələmnas, melilunnas Št. Perymskəjlyš ot-salə bergədnь stav komi jəzsə xrištianskəj religija dor. Aslas zaklučənčəny Lebedev gizə: „Прошло три года. Христианство одержало решительную победу над язычеством. Неугомимый проповедник, шаг за шагом, поднимался к верховьям Вычегды и просвещал грубых язычников, проникая в самые глухие уголки зырянского края. Ничто не останавливало его труды, и лишения были переносимы им с апостоловской твердостью, не вызывая ни малейшего уныния“.

„Bur Añn“ Lebedev vōstəma as vьlas—miššija petkədlьny preimuseestvosə xrištianskəj religijalyš, vaz jazьčeskəj religija šerti. Tani M. N. oz-na gəgərvo, mь vьd religija, kət kueəm sijə ez vəv, otsalə eksploatorjasyl nartitn da eksploatirujtyn proletariatəs da uzalьš kreštanaəs. Oz gəgərvo, mь xrištianskəj religijaəs da „gruvəj jazьčnikjasəs prošveseajtəm“ sajə sajədčəmən komi uzalьš jəz vьlə uškədcisn vьl nartitьšjas, eksploatirujtьšjas: mestnəj parazitjas-zrecjas, tunjas da as ozьr jəz dinə sodisn roč feodal-kolonizatorjas.

„Последние дни Перми Великой“ nima poveštyn Lebedev vōstə sijə-zə idejaə, kueəməs nuədə, „Bur Añ“ poveštyn, səmyн paškьdzьka da zьydzьka, neuna mədərvokšačьk. Soderzanijebs sblən taeəm:

Ivan Groznəj carly kьvšəma, mь roč kupečjasəs, kodjas voləmaəš Komi muə (sek vəli Komi muys sušə Perm Velikajaən, a Lebedev Perm Velikajasə gəgərvoədə, kьz Velikaja Parma—paškьd parma, vьd parma), komi jəz „oviditəmaəš“, mь komi jəz munəny panь Moskvalə, Moskvasa veralь i vešig-pə unaən sarəs pinaləny. Taeəmtor Ivan Groznəj terpitn ez vermь. Šukərtis sijə kпəzjasəs, vojaraəs səvet vьlə da mədis vojnaən ləšədcьly: „Так вот, князь бояре, слуги мои и советники, скажу я вам слово единое о страже Пермской. Худо пермяне учинили, торговых людей наших обидели. Да оно бы ничего еще, пусть коли бы Москву не трогали, а они ведь поносить начали всю землю русскую, меня на чем свет обругали и

даже холопом татарским обозвали“...—

Тажэ зэ сәвет вьльн Иван Грознэј suis овјавитн поход Коми му вьлэ (Dert, po-xodsə javitisnь не сьрonda, мьј Коми му-ьн „oviditəmaəs“ кьк роç zivodor kupecəs, a сь рonda, мьј Moskovskəј gosudarstvosə kupecjasь da pomeseikjasь kolə vəli vьј gravitanin, no Леbedev тајэ аслас гизə-дьн оз petkəдль.)

Grozньј organizujтə кьк шurs morta отrad да zavoditə vojna. Paнsis ьзд, çorьd тьs Perm Velikajasa ольјjas да рəкəritelјasь kostьn. Komi kпazјas да vojevodјas, novgorodskəј uskujnikjaskəd ətuvтçəтəн, çorьda sulaləнь аслəнь nezavisimost вəсна. Moskovskəј çinovnikјasəн да kupecјasəн Коми му voštəн povzədlə najəs. No komi jəzləн vьн ez тьгмь роç feodalјas vojskəkəd тьskaшнь — moskvasə отrad vermis да ləšədis Коми муьн „assьs pəradok“, a komi kпazјasəs voštisнь plənə да nuisнь Moskvəə, Ivan Groznəј dorə. Medvozьн komi kпazјas poləнь Ivan Groznəј sudьs, no Ivan Groznəј suə Perymsə kпazь, Mixaillь:

— „О тебе мне ведомо многое от Пестрого князя (kodəs vəli ьstəтə Коми муsə рəкəritнь.— avт). Умеешь ты управить народом, умеешь и за себя постоять когда требуется. А это мне нравится... И еще вере Христовой ты привержен, а этим ты владыку Митрополита тронул... А посему слушай, князь Михаил, не хочу я лишать тебя наследия... Бог с тобой! Управляй народом своим, как правил раньше, только слушайся во всем указов моих да не отпирайся от дани положенной. А буде перечить мне коим случаем, тогда уж не пеняй на меня, князь Михаил! Сумею я заставить держать грозное имя мое“.

Леbedev вəçə moskovskəј sarəs oskana да сьльs вур ñim кьрədana тaeəm вьvod:

„Михаил и воеводы были очарованы московским приемом, оставившим в их сердцах неизгладимое впечатление. Это их растрогало до глубины души и заставило проникнуться к Москве самыми лучшими чувствами“.

„Последние дни Перми Великой“ ро-вəштьн сəтьн petkəдльсəнь kпazјas, vo- jarјas да vojevodјas, a прəстəј uzalьs uvть- рəтəн massəs zik oz тьdav. Səн-zə Леbe- devləн, кьз polozitənoj tipəs, jona тəдçə- dəтə juьs rəspuтнəј Ivan popəs, kodi вəçə xриstianskəј podvigјas, oləmnas zertvujтəтəн spəsitə Vogulјas парадəнçəнь Izkar kreпoшт.

„Последние дни Перми Великой“ ро- вəштьн komi uzalьs jəzlьs stav тьссə роç

kolonizatorјaskəd petkəдləтə сь вəсна, медьм petkəдльнь Moskovskəј kпazјasьs preimuseestvosə, „burlunsə“, nalьs „dovro- detelьsə“. Тајэ samoderzavijelьs да xриsti- ansкəј religijalьs burlunsə oskan-кьрədan gizəd.

Тaeəm-zə xриstiansкəј moral да samoder- zavijelьs kolonialнəј politikəsə oskan ide- јajas шetə Леbedev „Зырянскому народу“ ñima кьвурьн 1) да „Корт Айка“ stilizo- ваннəј folklorнəј predəñijєн.

„Зырянскому народу“ кьвурьн Леbe- dev gizəd

„Мой родимый народ, мой зырянский

народ,

Жизнь твоя протекала в вековой

нужде.

Ты не знал ничего, кроме лютых не-

взгод,

И встречал одну злобу всегда и везде.

Жил в язычестве ты много, много

годов.

Чтил усердно зырянских кумиров

своих,

Видел Пама-Жреца властелина лесов.

Видел грозный приход чужестранцев

лихих...

Все давили тебя, кто как мог и умел.

Обирали тебя полновластной рукой“...

„Леbedev gəgərvəө komi jəzəs partitəmsə“ ñikəј çuzəstrəncјasəл, gəgərvəө partitəmsə Pama-Zreclьs да jazьcesкəј religijalьs. No komi uzalьs jəzsə mortəс mor- тəн partitəmlь, eksploatirujтəmlь рəньd тьs vьлэ çuksaləт рьddi, samoderzavije да burzuazijalьs vлəštə putкьлтн çuksaləт рьddi, Леbedev вəçə stav protivoreçijesə miritana вьvod. Тајэ-zə кьвурьs, возьs- зьк ñи lьddəт:

„Только в добрых делах средь тебя

преуспел

Милосердный Стефан, благовестной

святой.

Но прошли времена, миновали века,

И смягчились сердца у жестоких

людей:

Снова правда восстала светла, высока,

И невольню враги превратились в

друзей“...

Ротəшсə кьвурьs тazi:

„Ты горнило страданий прошел и

воскрес

1) Тајэ кьвурьs рəçəтəтə „Среди медведей“ ñima višt текст сəгьн, kodəs vəli рəçəтəтə „Известия Архангельского общества изучения русского Севера“ 1914-voшə zurnalьн, 16-17 номерјasьл.

И стопы свои смело направил вперед...
И воссияло тебе солнце правды с
небес
Мой родимый народ, мой зырян-
ский народ“.

Тажә periodсә М. Н. tvorčestvoыs зо-
нас kolә sunь, мьj Леbedев оз вәли гәгә-
во колонизаторскәj полiтикасә роç imperia-
лизмьs, аsлас гизәдясьн нуәдис реакцион-
нәj идејаяs, кәсјә li оз вәли, а объективнә
otsаsis carizmь kolонизаторскәj, imperiali-
stičeskәj политикасә нуәднә.

1913 vojassaң mi azzam Леbedев tvor-
čestvoыs ičәtik perelom. 1913-18 vojasa
Леbedев гизә кәкјамьs кьввур: 1) Бзьд
çeri da ičәt çeri. 2) Komi zvojlun. 3) Бе-
кандьr. 4) Тульs. 5) Гәллән шыланкьv.
6) Миçа ньv. 7) Конәг mort, da 8) Озыr
imort куpеç mort...

Леbedев zavoditçә gizнь komi кьv
вьльн. Та шerti ачыs суә „Zavoditçьgas
me dumañti, мьj menam әdvakә artmas
јәшд йьддәntor, no gizi da аzzi, мьj роzә
komien gizнь, мьj komi кьvјьs аву гәл
da mištәm, аву „собачий язык“, кьzi
sijәs sulisнь роç çinovnikјas“.

Кьvвурјas artmәmәәs forma vokšaңыs,
кьv vokšaңыs doza шыьдәs, zvučnәјәs:

„Suis шыь kelçi.

—Me-pә oлыs tatçәs.

Кьtçә-pә te аçд

Mәdәdçin va katçәs“.

(Бзьд çeri da ičәt çerийs).

Тematika шertийs воштәma торја кьvвур-
јasьн националнәj vorpros klassәvәj vor-
rosјas („Газазьк, vokјasәj, olәj“ „Oзыr mort,
куpеç mort“, „Бзьд çeri da ičәt çeri“,
„Гәллән шыланкьv“, „Бекандьr“), no tēma-
tika воштәмьs, dert, oz-na vištav nacio-
налнәj da klassәvәj vorprosјas pravilнәja
razresajtәmsә. Кьzi-zә petkәdlә аsлас кьv-
вурјasьн Леbedев 1913 воьн socialнәj,
вьтәvәj da националнәj vorprosјassә.

Мьj кәsјis vištavnь Леbedев „Бзьд
çeri da ičәt çeri“ кьvвурән?

Kolә sunь, мьj тајә, tēmatika vezšәmьs
daj komien gizнь воштәмьs аву sluçajнәj.
Najә petәнь 1905 voša revoluçija da sь
вәшә reakcija voјas vlijanijeыs. No совьti-
јeјas donјalәmьн avtorlән šinvizәdlasьs
vek-zә zev vekñid. „Бзьд çeri da ičәt çeri“
кьvвурән avtor parodirujtә Gosudarstven-
нәj Duma вердса partijajasльs da politi-
českәj gruppirovkajasльs revoluçionнәj
frazajasән vorsәmsә da legalнәj sredstvo-

јasән samoderzavijekәd (çirkәd) verma-
šәmsә, nalyš polәmlunсә, proletar-
skәj revoluçijaыs povzәmla вәргәt-
çәmnьsә da evәstәmlunсә. Kәdә tsvujasәj
liberalнәj burzuazijalән (јodijaslән) svovo-
dәn ыmәmьs da burzuazнәj kōnštituçii-
јә zelәdçәmьs vәјәdis setçәz, мьj najә,
paškьd massәvәj dvizenңәыs povzәmla,
kapitulirujtisнь samoderzavije voзын.

Burzuazнәj intelligencija da karsa овь-
vatelјas (gurinajas) enovtçisнь nokšәнь
politikaән, vizuv вьльs pьrisнь pьdәзьk
јәpulә, мәdisнь gudјьsнь аs ušәm šәlәm
pьkәsьн da koшнь kueәmkә nadklas-
sәvәj podula pravda. Kojmәd šikas burzu-
azнәj (menševistskәj da eserovskәj intel-
ligencija (kelçi) sulalis тајә kadьн medsa
вьзьvәјuseәj da besprincipнәj pozicija
вьльн. Najә (kelçijas) ziłisнь veskәdlьнь
совьtiјeјasән, nadejtçisнь burzuazijakәd
(јodijaskәd) әtuvtçәmәn povzәdнь samo-
derzavijeәs (širas) paškьd massәvәj dvi-
zenijelьs proletarskәj xarakterсә zik pьd-
di puktьtәg. Kelçijaslән „vәļәәn vorsәm“
romәsis sijән, мьj širьd kolmәm vezәra
zvoj kelçi вьльн neuna tәsitçьstәm вәргьн,
zoңnas ньльstis sijәs.

Avtor tani fatalizm šamән veznadeznәja
ьzdәdә samoderzavijekәd (širkәd) verma-
šәm uzlyš evәstәmlunсә, vuzvьльн sišmьs
samoderzavijelьs vьnsә vьvti jona ьzdә-
dә—(pereocenivajtә). Тајә кьvвурьн нуәd-
šә seeәm мәvp, мьj ičәt çerijasль silyš
(samoderzavijelьs) vьн çegнь оз udajtçь.

Tani avtor оз-na азыь proletariatльs,
кьzi kapitalizmәs zugәdьsльs, gualьsльs
кьptan vьnsә.

„Bekандьr“ da „Тульs“ кьvвурјasьн
Леbedев vozлаң voškovtә sijә mirovozreni-
јeыs, kueәm vlijanije ulьн artmьlisнь
шылән vozзazьk proizvedenijeјasьs („Бур
Ань“, „Последние дни Перми Великой“,
„Корт Айка“ da „Зырянскому народу“),
no сәmьн neыlәz-zә voškovtә. Әti-kә,
sijә pьr kazьlә šәkьda oлыs komi јәz
јьльs, nekueәma оз tәdçәd „komi јәz“
pьš ekspluatirujtәm uzalьs massәs, vunә-
dә, мьj кьzi роç šiktьн, siz-zә i komi šiktьн,
аву stavьs әtјama kreštana, a na pьñ
emәs bedñakјas, sredñakјas batrakјas, ku-
lakјas, zivodor-kupeçјas. Mәd-kә, šәkьd
sustәm olәmьs petan tuјsә оз азыь.

Komi јәz šәkьd olәм јьльs, siz-zә naci-
onalističeskәj vekñi šinvizәdlasән murtalә-
mәn, Леbedev paššivнәja oplakivajtә „Ko-
mi mu kuza me muna“ кьvвурьн, kәt su-
am тајә gizәma-ñin 1918 воьн.

Бьд šikas ekspluatatorјasль da ugñeta-

feljasib panib klassavaj tsa nuadäm pьd-
di, tajä kadьn sijä azzä sämn әti tuj:

—Komi jәzib jonьka da šәlämšәnьk bošt-
сьnь iz verdä, burьka uzavnь, zvojьka
da šmelьka ovnь. Byttәkә revolucija
vozьvьsa šәkd olәмьs komi uzalьš jәz-
lән vәli „rama olәм“ vәsna da ңerädivә-
ja ovмәs nuadäm vәsna. So kьzi velәdә
sijә ovnь 1913 voša „bekandьr“ kьvburән.

„Loas täv kezlä bydsәнlән
Ozьrlun da sәnd gort.
Tilьš, uzav kьzi verman,
Kьzi kuzan, komi mort.“

Tajә periodas-zә Lebedev gizis kьvbur
„Komi zvojlun“. Kodšurәjasib kazitсьlis
daj әni-na kazitčә, mьj tajә gizәdьs—re-
akcija kadib panib veškәdäm revolucion-
nәj podula gizәd. Nә tәәm donjalәмьs
dert avu veškьd. „Komi zvojlun“ idejaja-
sьs zev ogräñicennәjәs. Revolucionnәj os-
voditelnәj idejajas tajә gizәdьs oz šur.
Kьzi i vozazьk tajә kadša gizәdjasas,
„Komi zvojlunь“ Lebedev konstatirujtә
„komi jәzibьš“ šәkd olәмsә, mьj „una
azzьvlim sogjas, zalitьš ңekod ez vәv“.
Vozә sešša avtor eәktә „vunәdnь tajәja-
sәs“ da lok olәмьs „komi jәzib“ indә tә-
әm tuj:

„Gazazьk, komi jәz, olәj.
Šogсьnь, vәrdnь oz kov,
Kulәмьš, smertьs en polәj,
Nekor oz kuv mijan lov.
Gazazьk, komi jәz, vetlәj.
Kьtčәz vьn evәs oz vьr...“

Taьš kьzi vozә ңekueәm tuj avtor oz
indь. Tani avtorьs pьr-na sulalә vaz po-
zicija vьlas. Kueәmkә nadklassavaj prav-
da koršә. Lebedev sijә kadas ez-na gә-
gәrvә komi šikt olәмьs zьvllunsә, komi
kreštanstvo piьn klassavaj diferenciacija
munәмsә.

Asьs nacionalisticeskәj vekñidlunsә
Lebedev medša jona petkәdlә tajә „Komi
zvojlun“ gizәdas, kәni sijә „komi jәzibьš“
„sogjas vәčьšәn“ da panib sulalьš „lok
jәznas“ liddә stav sijә jәzsә, kodь oz lьd-
čьšь komi jәz ңim ulьn.

„Ozьr mort, kupeç mort“ kьvburән-ңin
Lebedev petkәdlә, mьj ozьrjas, kupeçjas
gәljasib vokjasән lonь oz vermьnь, kәt i
kupeçjas ozьrәs:

Una ңәvavlin te,
Kupeç mort šәla-ur,
Nәvnь пьvibьš nur ңim
Tenьd ңekor oz šur.
Med te ozьr, me gәl

Asьm tәdә me don...
Vesьb, mun, ozьr mort.
Menam em musa zon“.

Tәәm mävpjas-zә ozьr da gәljas-
ibьš tьdovtčә Lebedevlән 1914 voьn „Gәllән
šьlankьv“ kьvburән.

„Denga avu-kәt em,
As ponda me ola,
Ozьr jәzjasьš me
Omәlika pola.
Ozьr mortjaslән gors
Dengaән oz tьribь,
Gәllь denga oz kov,
Nañьs med oz vьribь.“

Kәt suam „Ozьr mort“ da „Gәllән šьlan-
kьv“ kьvburjasән vozza gizәdjas šertibьs
Lebedev jasnәjьka-ңin suvtәdә šiktә jәz
pьekьn klassavaj diferencija jьibь, no vek-
zә petan tujсә tәәm olәмьs oz azzь.
„Gәllән šьlankьv“ kьvburән sijә gәl mort-
ibь indә tәәm veznadeznәj tuj:

„Gәllь sojtčәg oz lo,
Veškьda me sua.
Kor men loas zev sog,
Seki vina jua“.

Oktaьrskәj revolucijaәs Lebedev vstre-
titis oskәmән, ьzdәdlәмән, kәt sьibьš xa-
ractersә burasә ez gәgәrvә. 1918 voьn
„Vәlә“ ңima kьvburән Lebedev zev anar-
xičeskәj šamән, melkovurzuaznәj mirovoz-
renije vekñid pod vьlnь, gәgәrvәә Ok-
taьrskәj revolucijalьš ьzd idejajassә:

„Me dugdi ozьrjasьš povnь,
Me әni na ulьn og ov...
Me zesкьd čomjьn ola vura
Vit sudta kerka me og kor...
As čomjьš setčә me og mun...
Me aсьm ьzd, aсьm ičәt,
Men musa vәlnәj jugьd lun“...

1918 vojasьn, kor komi šiktьn panis
čorьd tьs Oktaьrskәj revolucija zavojeva-
ñijejas vәsna, sek Lebedev uzalis aslas
šiktьn otvetstvennәj učastok vьlnь: Vo-
lostnәj Komitet Bednotaьn. 1918-19 voja-
sьn „Зырянская жизнь“ gәzetaьn sijә
peçatajtis asьs pervojja feljetonjassә, još
sañiraән erdәdis šiktә burzuazijalьš mävp-
jassә, kәsjәmjassә, vaz olәм ңeлуčkiьš
kьššәn kolәjassә. Tajә kadša gizәdjassә
kьrьmalәma „Sidәr Bezzemelnәj“ da „Juš“
pševdonimән.

Oktaьrsa revolucija vәrša gizәdjas Le-
bedevlән forma vokšaң medša una šikas.
Gizәma sьlән tajә kadas operetkajas, pol-

emajas, mojdķvjas, ŝlankķvjas, ķvburjas, vaŝņajas i ķeļadļe liddan ķvburjas.

Radejtana tematika Ļebedevlān—tomapērīša jēzkost olām petķadlām. Tajā vizādīs mūnē ķvzi istoričeskā operetķajasn, siz-zā i sovremennā operetķajasn. Sļēn gerojjas ātipēlāsēs: tom-miķa nēv da tom udal zon. Tom nēlās ŝetēnē verēssajā, pērīs sajā, mištām sajā, ozīr sajā. Pērīs zēņik sajā nēv oz mun i medvērēn vermā tom zēņikēs, vermā aslas zvojlunnas, tomlunnas. Pērīs sajā tom nēlās zavoditēnē ŝetnē sē ponda, mēj tom zēņikēs lēvā ķēnkā ez vāv matēn, lēvā gušēn zavodilasnē ŝetnē (Nastuk) lēvā, ķvzķā mištīķeskā ŝilāēn nēvestasē pēsķadlasnē (Tun). Siz-ķā, operetķajasēs konstrukcija vokšāņēs zēv āti pēlāsēs, sxematīķeskāēs, standartnējēs.

Ķmēn-ķā ķv „Bur Aņ“ operetķa jļēs. „Bur Aņ“, ķvz mi sornitīm-ņin, pervojsē vāli peķatajtēma roķ ķv vļēn, ķvz istoričeskā povešt. Senī Bur Aņēs vāli petķādlēma ķvz „dovrodetelēs“, ķēn sījē vetlēdlē ŝiktēs-ŝiktē da propovedujtē xristianskā religija poduvvļēn bur olām jļēs.

Indām operetķaas glavnēj gerojēs Bur Aņ-zā, sēmēn sījē oz-ņin propovedujt xristianskā ē nekueēm mukād religija, a religijālē da tunjaslē panē tēsķašā, zūgēdlē Vojpellēs (vāz jen) izovrazēņņāsē. Taēs ķvzi Ļebedev „Bur Aņ“ ŝuzetēs tēdķēdis kojmēd variantēn, epīķeskā mojd ķv formaēn, kodēs vāli peķatajtēma „Nijalēn sūvgēm“ űima mojd ķv svornīķēn, 1929 voēn. „Bur Aņ“ űima mojd ķv glavnēj gerojēs „Bur Aņ“-zā. ŝuzetēs talēn seeēm-zē. Bur Aņ propovedujtē religijatēm olām, vetlēdlē ŝiktēs-ŝiktē,—velēdē kueēmķā utopīķeskā socializm ŝama ovseinajasēn ķvšām-vēralēm da religijatēm olām. Sē vēsna vērķa variantas Bur Aņēs vijēnē ozvijas da popjas.

„Nastuk“ űima operetķaēn, kodēs lezlēma 1930 voēn, glavnēj gerojēs Nastuk, kulak nēv. Baťēs jurnuēdē kulakjas pāvēsēn, kulak, pop gruppaēn. Baťēs Nastukēs ķēsķā ŝetnē verēssajā kulak sajā. Nēv oz mun, sļē ķazitķēma kolhozēs tom mort, kod dinē munis vať ordēs pēsķēmēn. Nastukēs petķādlēma siz, mēj Nastuk orēdķā aslas klassēs da vizā uzalēsķjas dorē. Ješļi ķā Ļebedev boštis aslēs ķeļ, petķādļēn tom jēzļēs āti klassēs mēd klass dor vizāmsē, to seeēm problema puktēm avu .ok. Tajē luķki. No kueēm priķina ŝertī vizānē? Nastukēs baťēs vizā tomjēz dorē petēmēs, pēr pukēdē gortas, vēšig Nas-

tuk ēsīn dinē loktēs nēvjasēs baťēs vētlalē, ķēsķā ŝetnē sījē verēssajā Зозув ŝēmē sajā, „ķvkkoka os sajā“, a kolhozēn em tom, miķa zon. Mējnē Nastuklē nē vuznē kolhozņikjas dorē. No kolē jūnē pisatellēn mūnēma sēmēn tēma verkēstīs, sē vēsna avu űbeditēlņēj.

Poemajas pāvēsē, kodšurēēs siz-zā folklorņēj material ŝamaēs. Ļebedevlēn folklor podula poemajasēn, bēd mesta boštē liķēnēj individualņēj „udallun“, „zvojlun“ („Povtēm zon“). Una poema kutē bēd vospitateļņēj znāķēņije. Xudozestvoa ķvķēn pe ķēdļēnē kueēmķā istoričeskā sovētije lēvā vātēvēj javlēņije. sījē zēv ŝēlēmā pirtana metod. Ta ŝertī Ļebedevlēn vēķēma zēv bēd uz. Siz suām „Zarnī ķeri“, kodēs lēšēdēma Puškin ŝertī, lēvā „Zarnī ķukē“, ķēni petķādļēsē, ķvķēz vājēdē mortēs gorslun.

Folklor poduvvļēn gizēm vozazēķ roķ proizvedēņņējassē revolucija vērēn M. N. Ļebedev űnēķēs poduvšāņēs pēredelajtīs da peķatajtīs vāli redakcijāēn („Bur Aņ“, „bēd ķeri da iķēt ķeri“, „Ķērt Ajķa“). Vozza redakcija ŝertīs-ķā tajējas vālinē xristianskāj morāl propovedujtan ŝama reakcionno-monarķīķeskāj pēķēsā gizēdķas, a kodķasēs vāli gizēma folklorņēj ŝuzetķas vļē, senjasēn folklorņēj ŝuzetēs vēšig vāli ēē ēķēdēma, vērķa redakcijasas jona vēzēma.

„Ķērt Ajķa“ gizēdēn (vērķa redakcijasēs) Ļebedev petķēdlē, kueēm ķorēd eksploatacija vāli mūnē seeēm ŝikas kolonizatorķasēn, ķvz suām „Ķērt Ajķasēn“, kodķas materialņēj kultura ŝertī vļēnēzēķ sulalisnē komi uzalēs jēz ŝertī, kodķas-ņin, suām, kuzlisnē vēditēbēn ķērtā ķēlujnē: kueēm bēd blēdķana uz nājē nulisnē, aslanēs ķērtā ķēluj vļē bur dona pušķina vēzļalēmēn da pēķēritēm jēz vļēn bēz-dalēmēn.

Tēdķēna jukēn Ļebedev gizēdēn boštē narosnē ķeļadļe liddēnē gizēm ķvburjas, kodķaslēš mējķā-mēndā jukēn vļē peķatajtēma dētsķēj űēvēnēj xrestomatijāēn. Siz-zā oz poz vokē kolnē sļēs roķ vļēs vuzēdēm da roķ ŝertī lēšēdēm vēļ una ŝlankķvjas.

No oktāvrskāj revolucija vērķā gizēdķas pīēn Ļebedevlēn medķā tēdķēnāēs da poliķīķeski nasēseēnējēs sļēn gizēm vaŝņajasēs. Emēs Ļebedevlēn Ķvlov da Ķemjan Bedņēj ŝertī lēšēdēm vaŝņajas, no nēsta jošēs sļēn aslas gizēm originalņēj vaŝņajasēs. Bātēvēj vaŝņajas („Ķāņ da Pētēr Vaņ“ „Ķēļin da muzik“) ķvzi, Ļebedev

aslas başnajas pyr, zev çorıda şeralə da erdədə kolhoz nım ulə zevşəm podkulaçnik şama plut-kolhozniçjasəs (Кык вана сана), кык вана сана, no uzvılyş pyrşalyş gore-kolhozniç-lodırjasəs (kolhozniç Mitrapan), petkədlə vərlezan plantırtıy udarıniçjasəs da erdədə neispraviməy lodırjasəs (Peđə da Rədə). Eməş sılən i mezđunarodnəy tematika şerti başnajas, suam „Кык пон-лən ətuvtçəm“, kəni zev çorıda şeralə imperialiştıçeskəy gosudarstvojasılyş askost-ılyn mıçılyş pyr volgəm şornıjassə da „razoruzennəjas“ jılyş pustəy şornıjassə.

Lebedevlən pervoј gızəd çukər (Bərjəm gızədjəs) petəmys jıçə kык jubilejnəy da takəd. Lebedev gızne voştçəmlı da roç kыk vılyn peçatajıçəny zavoditəmlı tıri 35 vo, a komı kыk vılyn sılən pervoјja gızədjəs petəmlı tıri 20 vo.

Tajə 35 voşa uzən Lebedev zev ызьd tuj vəçıs. Zavoditlis gızne xriştianskəy moral propovedujtan monarxiçeskəy şama reakcionnəy pyrəkəssa gızədjassən. Aslas tvorçeskəy uzən mıntis vel ызьd dañ nacionaliştıçeskəy şama paşşivnəja oplaki-vaјtan proizvedennəjas gızəmən—voovsee

„komı jəz“ jılyş. No tajə eupədjəsə da zəmdədjəsə ez uşkədnı Lebedevəs Oktabrskəy revolucija jılyş pervoјja juə-jassən-zə Lebedev suvtis Səvetskəy vılast dor da çoləmalis Oktabrəs aslas pervoјja proizvedennəjasən.

Lebedev tvorçeskəy uzən perestrojkaş sijən i təđçana, mıj sıjə səvetskəy literatıurə loktis zev eupədəş da ukavəş tıjəd. Zabitəy krepostnəy raboçəy şəmjaş petəm deřinka, ukazkaən da bat kulakən jurə kovədan metodən „poskladam“ veləđçıs gramotaa. Knıgajəs dinə şıvaləm deřinka korşəmən-korşıs vozə vozməştçan tıj. Ləddıs, mıj surə kipodulas, medşasə: çasoslov, ziřije şvjatıx, palomniçeskəy vişt-jas, bulvarnəy romanjas. Najə vlijanije ulın Lebedev voştçılıs literaturnəy uzə. 18 vo çəz Oktabrəs revolucijaəz sıjə zik as kezəs, nekueəm otsəgtəg, gızıs podra-zajtan roç poveštjas da viştjas. So samo-uçka pisatellən stav „literaturnəy skolaş“.

Oktabrskəy revolucija da socializm strəitəm otsalısnı Lebedevıly orəđçəny vax tvorçeskəy tıjşıs da kырəđçəny ызьd səvetskəy komı gızışəz.

KUEM GIZƏDJAS PETALISNЬ „UDARNIK“ zurnalьn 1934 voə

Literaturno-kričeskej statčjas

Aleksejev Gleb, Folklor—jon əruzije klas-sjastəm socialstičeskej ovseestvo strəitə-mьn, № 3-4, 53 listv.

Ernst E., Bəzd jubilar, № 5, 19 listv.

Gorkij M., Səvetskəj literatūra jьlsь (dok-lad da zaključitel'nəj kьv səvetskəj pisatel'-jas pəvojja sjezd vьln), № 8-10, 9 listv.

Gulajev-Zajcev, Partijalən XVII sjezd da komi səvetskəj pisatel'jaslən mogjas, № 3-4, 25 listv.

Izjur-Ivan, Komi səvetskəj dramaturgija voprosjas, № 5, 16 listv; Kedra Mitrej, № 6-7, 6 listv; Tima Ven gizədjās jьlsь, № 8-10, 66 listv.

Latkin V., Kolə giznь burəyka, № 8-10, 51 listv.

Novdinsa Vittor, Poezijaəs socializm strəitəmlь otsaşəm vьlə, № 3-4, 32 listv.

Ovoturov I., Komi literatūra istorija ve-lədan programma ləşədəm jьlsь, № 1-2, 51 listv.; pəməz erdədnь nacional-sovinizm komi literatūraьs, № 3-4, 46 listv.

Peđ Gen, Kolə derzajtнь, № 8-10. 48 listv.

Šteckij A., Partijalən XVII sjezd da pi-satel'jaslən mogjas № 1-2, 5 listv.; Səvet-skəj znamja ulьn, socializm znamja ulьn № 8-10, 9 listv.

Šyladorsa Mis, Səvetskəj pisatel'jas med-vozsa sjezdlən itogjas, № 8 10, 40 listv.

Tarabukin I. da P. Doronin. M. N. Le-bedeв tvorcestvo jьlsь, № 11-12, 29 listv.

Zdanov A., Səvetskəj literatūra—med-idejnəj literatūra stav mu vьln, № 8 10, 5 listv.

Zugьl, Il'a Vas—Komi burzuaznəj nacio-nalist, № 1-2, 43 listv.

Xudozestvoa proza da poezija

Bolotova N., Vərləzьs, № 3-4, 14 listv.

Bija Əgьr, Təvsə motivjas, № 6-7, 18 listv.; Petьr Pas, № 8-10, 61 listv.

Ernst E., „Zakon šerti“ vijəm, № 6-7, 28 listv.

Izjur Ivan, Politotdelskəj oçerkjas, № 1-2, 17 listv.; Bajkəvəj sał, № 5, 1 listv.; Mikovlən kuləm, № 6 7, 16 listv.; Brigadirlən pəv, № 8-10, 58 listv.; Mam, № 11-12, 9 listv.

Isakov A., Kapitan Orlovlən voam, № 11-12, 11 listv.

Kedra Mitrej, Sərcçi Əndrəj, № 6-7, 7 listv.

Krьlov, Başnalas, № 11-12, 26 listv.

Latkin V., Asja kьa əzjigən. № 1-2, 32 listv.; Anələn tujvoz № 6-7, 3 listv.; CK-şan putovka, № 6-7, 22 listv.; Rьtja purjas, № 11-12, 8. listv.; Pionerskəj, 11-12, 22 listv.

Luzdor Vaş, Veşkd tujəd, № 1-2, 4 listv.; Os kьjigən, № 11-12, 23 listv.

Lebedev, „Kolxoznik“ Mitrapan № 1-2, 37 listv.; Batrak, № 1-2, 34 listv.

Mitruk Jak, Gərd lotçiklən şləm, № 1-2, 31 listv.

Molčanov, Lovjajasly kьv, № 3-4, 13 listv.; Budonnykəd loəmtor, № 3-4, 15 listv.

N. Nekrasov, Vuçədəm şikt, № 8-10, 50 listv.

Peđ Gen, Tuvsovja lunjasə, № 3-4, 5 listv.; Vərsa pojezd, № 5, 9 listv. Şlot, № 6 7, 23 listv.

Razmьslov A., Jagsa muzьka, № 1-2, 39 listv.; Asja şerpas, № 1-2, 42 listv.; Talun şorməmən petalis sondi, № 6 7, 14 listv. Rьtja Irika, № 11-12, 28 listv.

Sandrik Jogor, Putovka, № 1-2, 16 listv.; Leninskəj, № 1-2, 30 listv.; Konə da Larə, № 3-4, 17 listv.; Guşa kəjdьs № 6-7, 19 listv.; Jakərsəikjas, № 8-10, 53 listv.; Ələs-ka, № 11-12, 19 listv.

Şim Van, Oz lo kolçcəm ənija kadьn, oz, № 3-4, 4 listv.; Parodijajas, № 3-4, 16 listv.; Epigramma, № 3-4, 21 listv.; Çuzaninьn, № 6-7, 21 listv.

Tima Ven, Olan da vьlan, komi Səvet mu, № 6 7, 15 listv.; Všemirnəj sjezd, № 8-10, 45 listv.

Vokan I., Kok jylə suvtigən, № 1-2, 23 listv.; Kьk vok, № 8-10, 63 listv.; Ignatjevna, № 11-12, 5 listv.

Ыл Pas, Mamlən nımkodasəm, № 1-2, 10 listv.; Kommunist-brigadir, № 1-2, 11 listv.; Jevdokija Pətrovna, № 1-2, 34 listv.;

Vojnvləs venьsjas, № 3-4, 1 listv.; Daşəs Səvetskəj pilotjas, № 3-4, 22 listv.

Mojdankьvjas: Katerina da pop dək, № 3 4, 55 listv.; Kьk vok, № 5, 12 listv.; Kьzi əti məs pьddi jen şetis das məs, № 5, 14 listv.

JURINDALЫŞ.

	listbokjas
Vokan—Ignatjevna	5
VI. Latkin—Rьtja purjas	8
Izjur Ivan—Mam	9
A. Isakov—Kapitan Orlovlən voəm	11
Gris Sas—Gərdarmejeçь pişmə	15
Sandrik Jogor—Ələska	19
VI. Latkin—Pionerskəj	22
Luzdor Vaş—Os kьjigən	23
I. A. Kьblov—Başnajas	26
A. Razmьslov—Rьtja lirika	28
P. Doroņin da I. Taravukin—M. N. Lebedev—tvorçestvo jьbь	29

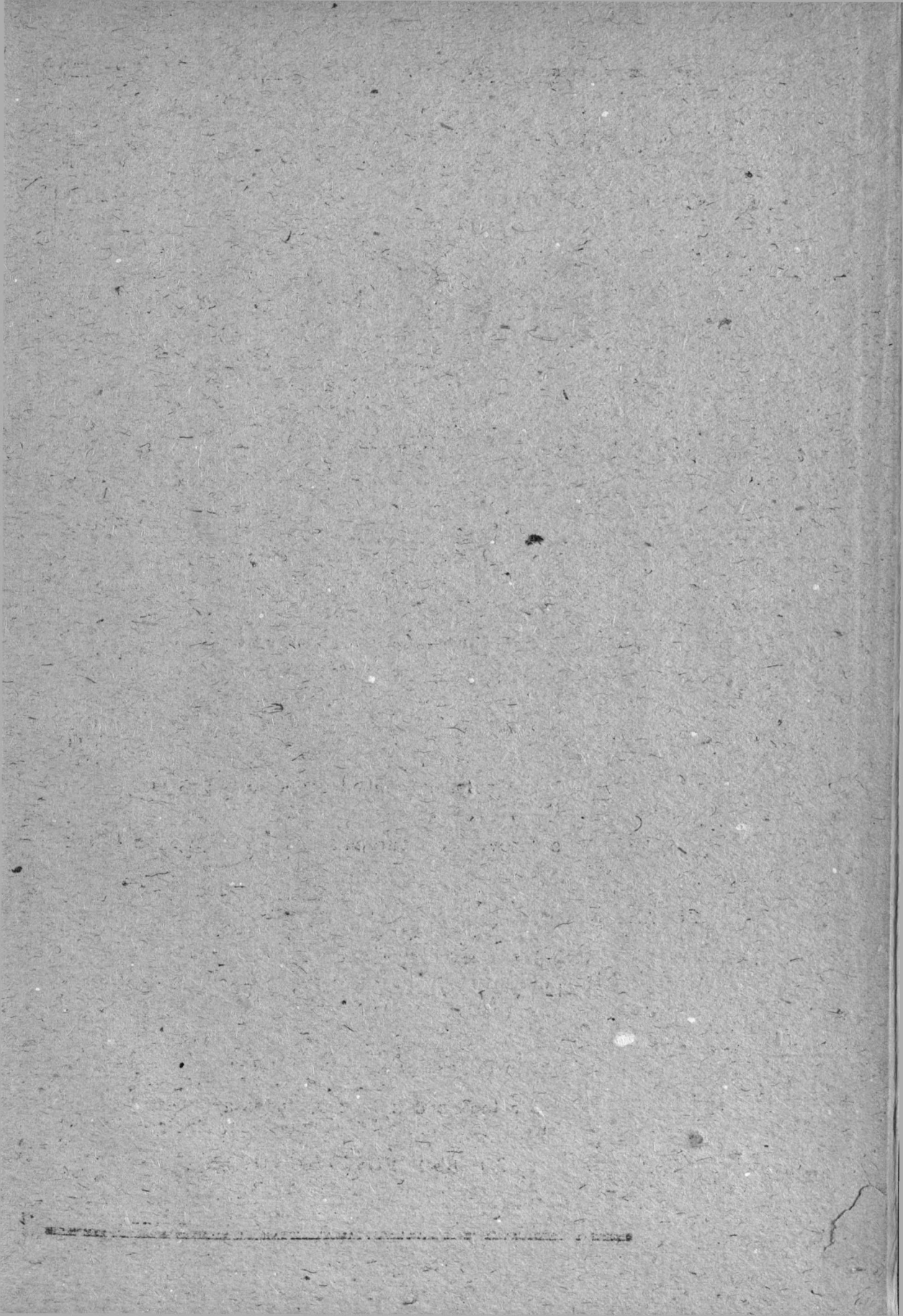
Чис. № 14

Redkollegija: M. DORONIN, I. OBOTUROV,
I. IZJUROV, F. POPOV.

Otv. redaktor M. DORONIN

Облит № 705 Заказ № 1613 Тираж 600 Стат. формат бум. 72×108 1/16 82000 знаков в п. л.
2 1/4 п. листа. Сдано в производство 31/XII—34 г. Подписанно к печати 26/I/35 г.

Типография Коми ГИЗ-а. Сыктывкар, Коммунистическая, 2.

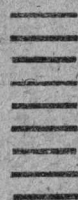

SUZƏDƏJ 1935 VO VBLƏ

XUDOZESTVOA SƏVETSKƏJ LIȚERATURA KOMI ZURNAL

„UDARNIK“

LEZƏ SƏVETSKƏJ PISAȚELJAS SOJUZLƏN KOMI PRAVLƏNNƏ.
PETƏ BƏD TƏLBƏYN ƏȚƏD.

Zurnalyn loəny taəam jəkədjās: 1) xudozestvoa proza da poezija; 2) tvorčeskəj diskusšijalən tribuna; 4) komi epos; 5) bibliografija vyl roč da komi knigajas vylə.

1935 voəny „UDARNIK“ zurnalyn loə peçatajəma: Novdinsa Vittor—vyl kəvburjas, Tima-Veç—kəvburjas, vištjas, Lebedev—vyl vaşnajas, Ped-Gen—„Şera kuk“ (povešt), Vyl Pas—vyl poema, kəvburjas, Sandrik Jogor—„Arəj“ (povešt), Ilja Pəştin—pjesa da vyl vištjas, Vl. Latkin—vyl poema, Ivan Vokan—Novellajas, Izjür Ivan—„Domenlən məz“ (povešt), A. Isakov—„Dasəkməşəd vo“ (povešt), vyl vištjas da kəvburjas, Şim Vanlən, Mitruk Jaklən, Parmazonlən, Luzdor Vaşlən, Bija Əğərlən, P. Doğoninlən, P. Stašnəjlən, Gris Saslən, A. Mezninlən, Razməşlovlən da mukəd gizəb voştəşşjaslən.

Literaturno-kriȚiceskəj stəttajās: Zugəllən, Şyladorsa Mislən, I. Oboturovlən, I. Taravukinlən, Izjür Ivanlən, Ələk Əndrejən da mukədlən.

SUZƏDAN DON: 3 təlbəş kezlə 2 sajt da 50 ur.

6 „ „ 5 „

12 „ „ 10 „

Torja nəmerlən donys 1 sajt.

1935 voəny zurnal kutas petnə askədyn da tər listazən. Zurnalə uzavny kəşkəmə loə vyl gizəşşasəs-jəzəkovedjāsəs da s. v.

„UDARNIK“ zurnal kolə loəny bəđ kolhozəny, ləddəşən kerkaəny, skolaəny, kiçəny, bəđ vərəlezəş-udarnik ordəny, kolhoznik-udarnik ordəny.

ZURNAL SUZƏDNƏ POZƏ BƏD POSTƏVƏJ OTĐELENNƏJAS DA PİŞMƏNOVLƏDLƏŞJAS PƏR.